

ЗА БУКВНИТЕ

КИРИЛО МЕТОДИЕВСКИ ВЕСТНИК

ОПИСМЕНЕХЪ®

ИЗДАВА УНИВЕРСИТЕТЪТ ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ • ГОДИНА ХLI • БРОЙ 58/МАЙ 2019 г.

1155 ГОДИНИ
ОТ ПОКРЪСТВАНЕТО
НА БЪЛГАРИТЕ

Българина Борис,
преименоуваният
Михаил заедно с
дадения му
от Бога народ...

В началото бе ... 12 юлий 1894

Теодора Агамова

В бурния общественно-политически живот, който съпровожда възстановяването на българската държава след 1879 г., развитието на журналистиката следва динамиката на обществото. Печатът бързо реагира на непрекъснато променяния се политически барометър съобразно партийния субективизъм. Русофилска или русофобска, проправителствена или опозиционна са характерните белези, по които бива определяна българската преса в последните две десетилетия на XIX век. Позициите много често се разменят, но политическите условия в страната са перманентно неблагоприятни за журналистическа дейност. Правителството на Стефан Стамболов води двуполосна по своята същност политика – положителна в икономическата област и отрицателна по отношение на конституционния ред и законността, с което се създават условия за политически диктат и несигурност за отделната личност.

Журналистиката е пряко засегната от авторитарния стил на управление със Закона за печата от 1887 г., изработен и приет от Народно събрание в нарушение на Търновската конституция. Той противоречи на нейните разпоредби, отнасящи се до неприкосновеността на гражданите и до свободата на печата. През 1892 г. е обесен журналистът Светослав Миларов, осъден в един „монтиран“ политически процес.

Независимо от напрегнатата вътрешнополитическа обстановка, журналистическата общност се разраства. Партийнополитическата преса привлича много сътрудници. Журналистите съзнават необходимостта от консолидация. Това е пътят, те да получат не само обществено признание, но и да могат да отстояват интересите си. Първият събор на журналистите е и първи опит да се обединят усилията на хората на перото в защита на професионалните им права.

Идеята да се свика събор на българските писатели и журналисти дава известният български общественик,

историк, библиограф на нашата журналистика, автор на книгата „Българският периодически печат от възраждането му до днес (1844 – 1893)“ Юрдан Иванов. Той се „възползва от датата на първото българско периодично издание „Любословие“, та предложи във в. „Юго-Западна България“ да се отпразнува 50 годишнината от основаването на нашия периодичен печат, като се ослави споменът на редактора на „Любословие“ К. Г. Фотинов, а наравно с юбилейното тържество да стане в столицата един събор от живи стари и млади български журна-

листи, които биха могли да промислят как да се повдигне материално и нравствено нашата журналистика“ (Български преглед, 1894, кн. 11-12).

Предложението се посреща с всеобщо одобрение и намира радушен отклик в печата. Във вестници и списания се появяват мнения и предложения за юбилея. Родолубивият повод – 50-годишнината на „Любословие“ – е достатъчно основание за сериозна подготовка за всенародно честване. Във връзка с това са поканени писатели

и журналисти, които да обмислят как най-достойно да бъде отбелязана годишнината. Предлага се свикване в столицата на „събор от български журналисти и литератори, който да има за задача да обсъди и вземе решения по следующите въпроси: подобрението на нашата журналистика: а/ в нравствено и б/ в материално отношение и образуванието на един литературен фонд за подпомагане нуждаещите се журналисти и писатели“. Предвижда се след София „съборът“ да отиде в Самоков и да присъства при полагането на паметната плоча

на къщата, в която се е родил Фотинов...

Тържествата за юбилея започват на 10 юли. В София и Пловдив се отслужва молебен. Поставена е паметна плоча в чест на Константин Фотинов на дома, в който е живял в Самоков. С подходящи чествания юбилеят се отбелязва в много градове на България.

Кулминацията на тържествата е свикването на събора. На 12 юли в София в салона на „Славянска беседа“ тържествено се открива Първият конгрес на

писателите и журналистите. Присъстват около 170 души. Сред тях са много изтъкнати творци – Юрдан Иванов, Тодор Влайков, д-р Кръстьо Кръстев, Александър Теодоров-Балан, Иван Агрейчин, Марко Балабанов, Алеко Константинов, Янко Сакъзов, Евтим Дабец, Димитър Благоев, Гаврил Георгиев, Стоян Заимов, Иван Вазов, Георги Бакалов, Вела Благоева, Михалаки Георгиев, Цани Гинчев, Любомир Милетич, Христо Максимов, Иван Шишманов, Стефан С. Бобчев, Тодор Постомпиров и др.

В дневния ред най-общо е поставен въпросът за „нравственото и материалното повдигане на българската журналистика“.

Основно място в разискванията на първото заседание е отделено по Закона за печата (1887 г.). Всички изказали се сочат като причина за „нравствения упадък“ на българската журналистика Стамболовия антиконституционен Закон за печата и настояват за неговото отменяне. След дебати конгресът гласува единодушно следната резолюция: „Конгресът на журналистите и писателите изказва желание, щото правителството по законодателен ред да отмени действующия Закон за печата“.

Дискутира се въпросът и за езика в печата, особено що се отнася до грубия, непристоен език на полемичните статии в стамболовистките вестници, и се гласува решение: „Конгресът на журналистите и писателите изявява щото занаят да се препоръчи на всички списатели и вестникари да упот-

ребяват по-благоприятен език“.

Защитата на свободата на словото от произвола на властта е сред приоритетите: „Да се ходатайства пред правителството за освобождението по законен ред, от затвора на писателя Петко Каравелов и натоварва избрания от него комитет да представи настоящата резолюция на правителството“.

Българските интелектуалци се обръщат към братята по перо в Европа: „Да се протестира против осъдителното поведение на една част от европейския печат, която по неблагоприятни побуждения изопачава фактите по положението на работите в отечеството ни“; „Да се изкаже благодарност към онази част от европейската преса, която винаги е държала високо знамето на правдата и хуманността и безпристрастно е представлявала и нашите работи в тяхното истинско положение и осветление пред образования свят“.

Конгресът е събитие с особена важност, защото поставя началото на консолидиране на журналистите и е доказателство за събуждане на тяхното професионално съзнание. Д-р Кръстьо Кръстев пише през 1894 г. в сп. „Мисъл“: „Щастлива бе идеята, щастлив случая да се направи първият опит за едно сближаване между българските литературни сили, за едно сплотяване между тях в името ако не на някоя литературна идея, то поне в името на техните интереси и тяхното възпитателно въздействие върху обществото“.

Приноси към паусиезнанието

Проф. Ваня Добрева

Известно е, че юбилеят стимулира процесите на културната памет, свързани с пре-откриване, пре-осмисляне, пре-формулиране на съществителни категории и модели. Тази роля на юбилея е обстойно проучвана и от гледна точка на социокултурното му значение като семиотичен акт, осъществяващ преноса на значенията от историко-митологични събития, културни герои, крупни обществени фигури към съвременното актуализиране на идентификационните процеси, свързани с формирането на представите, образите, на личностното и националното светоусещане.

Във връзка с това интерес представлява да бъдат шрихириани, макар и в най-общ план, две инициативи, чрез които през 2012 г. се отбелязва четвъртхилядолетния юбилей на „История славянобългарска“ и 290-годишнината от рождението на нейния автор – Паусий Хилендарски. Става дума за осъществени проекти – единия на ЮЗУ „Неофит Рилски“, СУ „Св. Климент Охридски“, ПУ „Св. Паусий Хилендарски“, и другия – на УниБИТ, за динамизиране на културната памет с оглед на съвременните реалности. Смятам, че постигнатото от научните екипи може да послужи като основа, върху която да се осмисли предстоящият 300-годишен юбилей на Паусий Хилендарски през 2022 г., както и да задвижи в един нов аспект смисловите механизми и елементи от културната ни памет.

На проф. Надежда Драгова се дължат идеята и мащабната научна реализация от началото на второто десетилетие на XXI век, свързана с издирването, публикуването, обстойното проучване на преписите на „История славянобългарска“. В център на изследователските дирения се превърна Филологическият факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски“, като със свои приносни разработки и проекти се присъединиха изследователи от СУ „Св. Климент Охридски“, ПУ „Паусий Хилендарски“ и УниБИТ. Сред имената на учениците, допринесли за обогатяване на представата ни за делото на Паусий Хилендарски, трябва да бъдат открити имената

на проф. Даринка Караджова, доц. Елена Тачева, проф. Лили Илиева, проф. Маргарет Димитрова, проф. Десислава Лилова, проф. Мила Кръстева и др. Резултатите от техните проучвания допринесоха за извода, че изследователското направление паусиезнание получи ново смислово дообогатяване и уплътнение. Открити и проучени са преписи на „Историята“, които по нов начин осветляват въпроса за ролята на това възлово за българската култура съчинение във формирането

ско селище, за неговите български жители, за собствения си български произход.

В УниБИТ под ръководството на проф. Стоян Денчев и проф. Александра Куманова се осъществява друг значим проект, свързан с „История славянобългарска“ и нейния автор. Тук акцентът се поставя върху синтеза между продуктивните педагогически практики с научния историографски и биобиблиографски подход.

По отношение на образователния процес проф. Кума-

разработва справочно-информационен инструментариум, с коментар и два вида показатели – именен и географски. Резултатът е издаване на сборник „Информационен код на българската книжовност и култура „Св. Отец Паусий Хилендарски“.

Задачата, която авторите са си поставили със студиите и статиите, е да представят нови подходи за проучване на „История славянобългарска“. За начална студия на сборника е избрано задълбоченото историографско изследване на проф. М. Куманов, в което подробно са разгледани основните етапи от развитието на паусиезнанието като самостоятелна научна дисциплина. С изследователска вещина авторът представя историографския контекст на „Историята“ и на нейния автор, подчертава приносите на поколения чуждестранни и български изследователи. Интерес представлява фокусът върху знанието на изследователи и общественици от епохата на Българското възраждане – Юрий Венелин, Васил Априлов, Христаки Павлович, Виктор Григорович, Гавраил Кръстевич, Драган Цанков, Георги Раковски, Марин Дринов, Васил Друмев и др. С научна прецизност са описани и разгледани симптоматични научни трудове през XX век, открити са приносните моменти на десетки ав-

точка на литературноисторическия развой. В самостоятелни статии са обобщени резултатите от прочитите ѝ, измерени и систематизирани са морфологичните категории (съществителни, прилагателни, глаголи, местоимения), разгледани са синтактичните характеристики в конструирането на текста с оглед изясняване и интерпретиране на информационните ниши. Като основен метод на изследователска стратегия са използвани предимствата на херменевтичния подход, а това подпомага задачата да се успоредят съвпаденията, но и да се открият порелефно различията между самостоятелно битувалите в хронологичната си последователност контексти. Във връзка с това се откроява и другият приносен момент на сборника – биобиблиографският труд на проф. А. Куманова за Паусий и неговото съчинение, който обхваща по своеобразен път създадените контексти на прочити на „Историята“. Вижда се, че поставената и осъществена задача на изследователския екип на УниБИТ е сложна и пионерска, допринасяща за развитието на паусиезнанието.

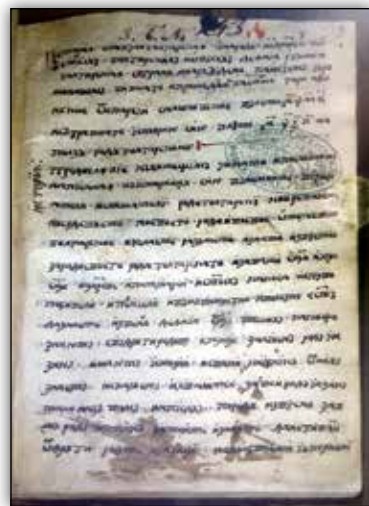
През 2022 г. предстои да бъде отбелязан 300-годишният юбилей от рождението на Паусий Хилендарски. Дали този юбилей ще се превърне в нов стимул за задвижване на националната ни културна памет, дали ще обогати паусиезнанието с нови прочити и нови подходи на интерпретация, в голяма степен зависи от теоретичната и преподавателската подготовка за осмисляне и реализация на такъв вид мащабни проекти като инициативата на проф. Драгова и тази на УниБИТ. С оглед на бъдещите задачи през 2022 г. от съществено значение е да се познава и оценява приносът на постигнатото чрез тези инициативи в областта на паусиезнанието. Както и акцентът, който тези инициативи поставят върху модерните подходи при подготовката на бъдещите поколения студенти и учени за навлизане в същината на българската култура чрез знанието за „История славянобългарска“ и Паусий Хилендарски.

на националната ни идентичност през XVIII и XIX век. Както споделя проф. Драгова, на преосмисляне подлежи досегащото виждане на изследователите за начините, по които се разпространява съчинението на Паусий, и за ролята му в строежа на българската духовност. Оказва се, че независимо от възможностите на печата, до края на XIX век „Историята“ се разпространява ръкописно. И това, което е особено симптоматично – превръща се в *sine qua non* за всяко българско селище: чрез отделните преписи се осъществява своеобразно въобразено конструиране на нацията. Всеки преписвач подхожда към „Историята“ творчески: добавя географски или исторически данни за родното си българ-

нова и нейният асистент г-р Николай Василев прилагат принципите на ритуализирания подход – в семинарите студентите оформят свой ръкопис на „История славянобългарска“. Осъществявайки своите преписи, студентите под негово научно ръководство се опитват да разгадаят отделните информационни ниши и поднива в текста на Паусий чрез наблюдения върху употребите на морфологичните и синтактичните категории. Практическите резултати от работата със студентите се превръщат в база за по-цялостни теоретични наблюдения върху развитието на паусиезнанието.

Научният екип (проф. С. Денчев, проф. А. Куманова, г-р Н. Василев, проф. М. Куманов и др.) допълнително

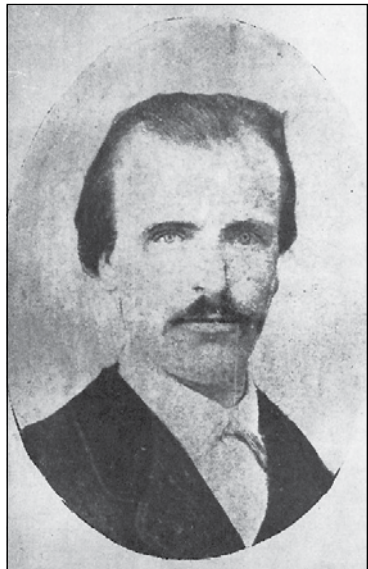

тори, градящи съвременното ни познание върху „История славянобългарска“ и върху нейния автор. Смятам, че студията на Милен Куманов е приносна за развитието на паусиезнанието и за неговото утвърждаване.

Създаденият историографски контекст кореспондира и със следващия приносен момент в сборника: рецепцията на „Историята“ от гледна

Родолубецът от Охрид продължава

185 години от рождението и 110 години от смъртта на бележител

Младият Кузман Шанкарев

За разлика от биографията на много български дейци от Македония, в живота на Кузман Шанкарев няма камии и револвери, четническа дейност, участия във въстания. Още от седемнайсетгодишен той се отдава на учителската работа, а впоследствие разширява своите книжовни и просветителски интереси, започва сериозно етнографско проучване на местата, където живее, събира безценни фолклорни материали.

Израства в семейството на обикновен неграмотен занаятчия, но е възпитан в онзи родолюбив дух, който е така характерен за македонските българи и за който той впоследствие разказва в своите книжовни произведения като забележителния труд „Материали за историята на възрождението българщината в Македония от 1854 до 1884 год.“. Кожухарството не го привлича, въпреки че би осигурило материалните условия за неговото бъдеще, а баща му се е занимавал с ботушар-

прекъсва студентството си. По-късно двамата откриват в Охрид през 1854 г. частно училище. През онези години в Македония основното образование се води на гръцки език, затова преместването на младия Кузман Шанкарев в Струга от средата на 1856 г. до 20 август 1859 г. има за него съдбовно значение (подобно на отиването на Петко Р. Славейков от Търново в

Мария Стрезова, майка на Кузман Шанкарев

Трявна). Там той се запознава с Димитър Миладинов и неговото семейство и изпитва силното му и благородно родолюбиво влияние, а по-късно (през 1863 г.) се оженва за неговата най-голяма дъщеря Елисавета.

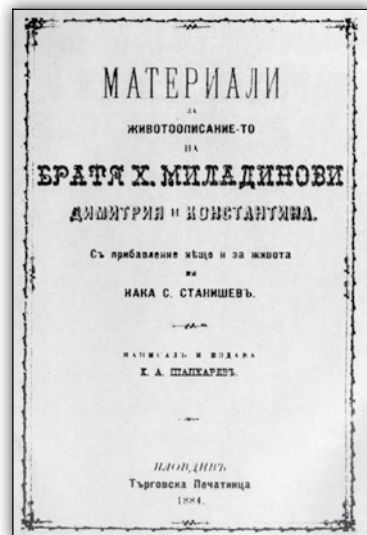
В своята богата автобиография Шанкарев описва как започва да учи децата в Струга освен на гръцки и „с българското четмо и писмо“. Димитър Миладинов, който

гарско“ да няма външни посетители, които да го издадат, че нарушава установения ред да се учи само на елински. Опасността от намесата на гръцкия владика била много голяма.

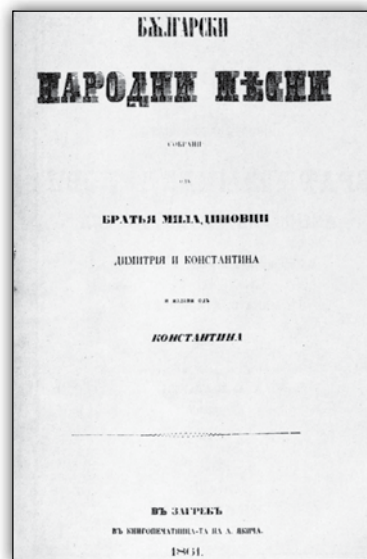
Шанкарев разказва как, като видял, че не се появява отникъде препятствие за въвеждането на българския език, а напротив – усетил задоволство от гражданите, което растяло от ден на ден, той се заловил за това дело с още по-голяма охота и сериозност. Забелязал, че след като раздал букварите на учениците и учениците, те с радост ги приели и с голямо усърдие се учили на майчиния език. Неговата радост е огромна, когато вижда, че на провежданите през 1858 г. изпити българчетата разказват изучените предмети на български език, който не е бил преподаван 70 години в училището. Написаните на български съчинения довеждат „зрителите до изстъпление“, до истинска народна радост и всеки от тях „с горещо любопитство“ сграбчва

до Освобождението успява освен да учи децата, да събира и записва народни умотворения, народни песни и приказки, събира и етнографски материали за обичаи в Южна Македония. По примера на Петко Славейков пише буквар и читанка за децата на македонските българи. Негови въдъхновители са Димитър и Константин Миладинови и той подготвя материали за тяхното животоописание. С тях той е свързан съдбовно – сгодява се, а след това се оженва за дъщерята на Димитър Миладинов. Следва великия им пример на патриоти. Благодарение на Шанкарев и неговите биографични страници остават завинаги известни думите на Димитър Миладинов, преди да бъде отведен в затвора: „Що така сте се уплашили, деца? Една шепа кръв е човеческият живот... Аз отивам на вярна смърт, но народът български, за когото съм ратувал и за когото ще умра, няма да умре заедно с мене...“.

Като следва примера на своя тъст и духовен настав-

Заглавна страница от първото издание на Кузман Шанкарев за братя Миладинови

Заглавна страница от сборника на братя Миладинови

уреден, Шанкарев получава двата сандъка с 65 екз. от прославения сборник „Български народни песни“.

Шанкарев е в Охрид, когато започва Руско-турската освободителна война, но поради нарастващия страх от неизвестността заради идващите вести за започналите гонения над българите, той с голяма група напуска родния си град и отива в Солун, откъдето с параход пристига в Дедеагач, а оттам с железницата се добира до Одрин. Но радостта от така сключения на 19 февруари 1878 г.

Охрид, родният град на Кузман Шанкарев

листовете и „те преминаваха като летящи ластовици, без да паднат на земята“, гледани от насъбралото се множество хора.

Шанкарев отбелязва и следното: „В Струга се появила такива изящни краснорисници, каквито не съм срещнал други през цялото си 30-годишно учителстване по разни места из Македония...“. И той изброява имената на Яким Чакъров, Стефан Узун-нов, Христо Видов. Когато приключва своето пребиваване в родния град на братя Миладинови, за да се върне в Охрид отново като учител, той описва как „рукунах из очите на всички порой сълзи“.

Своята просветна мисия той продължава и в други македонски градове – Прилеп, Кукуш, Битоля. В годините

ник, Кузман Шанкарев постепенно засилва интереса си към народното творчество, към неговото събиране и съхраняване. Отначало той се запознава със сборника на Ст. Веркович „Народне песни македонски бугара“ (1860). Пет години по-късно, когато става учител в Кукуш, вижда и сборника с български народни песни на братя Миладинови. Солунският книжар К. Държилович му съобщава, че в складовете на митницата в Солун стоят два сандъка с книги, изпратени вероятно от Константин Миладинов от Белград, но непотърсени, и за да се освободят, е нужно да се плати митническа такса. Пута го като сродник на двамата покойни вече братя интересува ли се от тази пратка. Когато въпросът е

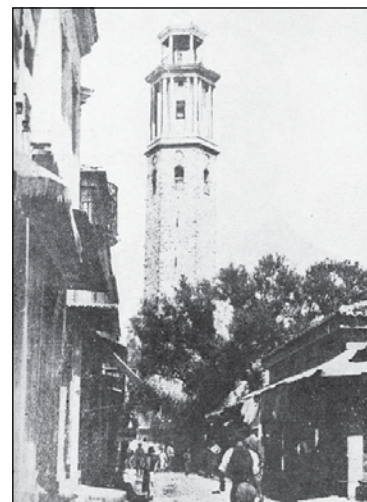

Старият град Битоля

ство, хлебарство, лозарство, но най-дълго като занаятчия е керемидар.

В родния си Охрид бъдещият фолклорист и жаген за знания родолубец започва да се образова при вуйчо си Янаки Стрезов. Следва в Атинския университет, но поради липса на средства

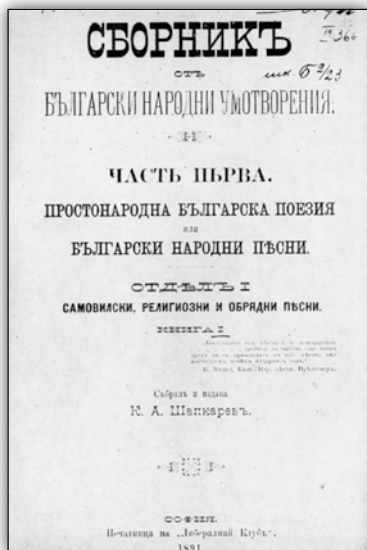
по това време е бил учител с Райко Жинзифов в Прилеп, му изпраща 15 екз. от буквар на черковнославянски език, за да ги раздаде на своите ученици. Шанкарев обяснява, че изпълнил препоръката на своя по-възрастен колега, но внимавал при обучението на децата „на краснорисание бъл-

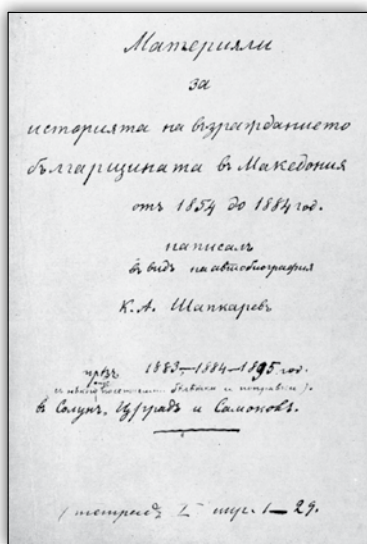
Улица в стария Прилеп

Великото дело на братя Миладинови

ития етнограф, фолклорист и просветител Кузман Шанкарев

Заглавна страница от сборника на Кузман Шанкарев

Заглавна страница от историко-мемоарния труд на Кузман Шанкарев

(ст. ст.) Санстефански мирен договор е краткотрайна.

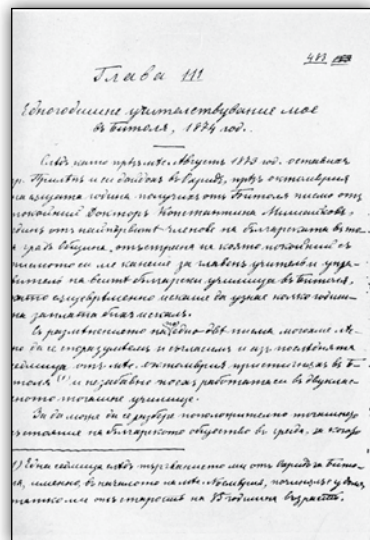
Шанкарев иска да се премести да живее в Пловдив, но екзарх Йосиф I го умолява да отиде в Солун, където през 1880 г. е създадена Солунската българска мъжка гимназия „Св. св. Кирил и Методий“ и той остава там като учител четири години.

Когато със семейството си се прехвърля в Пловдив, започва работа в съдебната

система и затова се налага да се мести в Сливен, Стара Загора, Враца и Орхание (дн. Ботевград). Няколко години живее в Самоков, където неговият брат е на работа в съда.

Големият родолюбец полага сериозни усилия за подготовката на събрания огромния фолклорен материал за издаване. В писмо до проф. Марин Дринов на 10 октомври 1885 г. споделя своето съкровено желание: „Най-главната причина, за която в сегашно време най-много желаех да се издаде сборникът ми, е тая, че появляването му щеше да освети ученият слав.[ански] свят по-осязателно в неоспоримостта ни по отношение на народонаселението върху оние македонски страни, върху които най-много претендират съседските ни народности – сърбите и гърците“.

Благодарение на съдействието, което му оказват именити учени като Марин Дринов и Иван Д. Шишманов, а те успяват да издействат и материална субсидия от

Страница от историко-мемоарния труд на Кузман Шанкарев

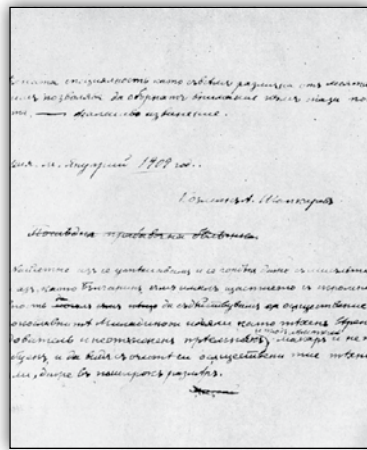

Братя Миладинови

Министерството на народното просвещение, е отпечатан „Сборник от български народни умотворения“ (1891 – 1894) в шест доста обемни тома, разпределени в девет книги, като последната остава неотпечатана. Това изключително богатство включва 1300 песни (които надхвърлят два пъти броя на песните от сборника на Миладиновци), 280 приказки, както и описания на характерни обреди, обичаи и облекла – едно наистина уникално дело. След издаването на приказките, събрани от фолклориста, проф. Иван Д. Шишманов не пропуска да отбележи: „Не знаем дали печатарите и книжарите са възхитени от събирката на Шанкарев и дали в материално отношение избитъкът от нея е голям, но това знаем, че ученият славяни, които се занимават с народната словесност, я посрещнаха с радост и това е достатъчна награда за събирача, който работи не

само за себе си, но и за делото“.

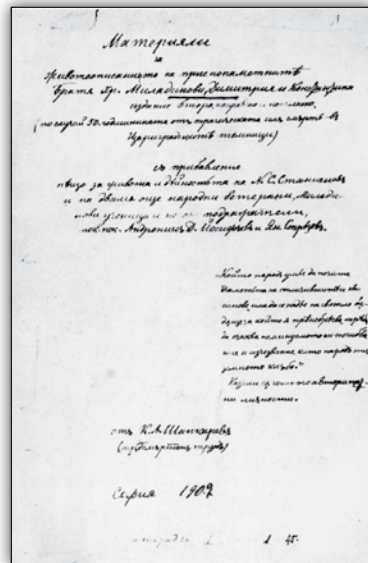
Шанкарев разбира своето призвание много широко и търси всячески начини да отразява преживяното и богатството на своята обществена дейност. Изпраща материали на Георги Раковски в „Дунавски лебед“ и познава поемата му „Горски пътник“. Сътрудничи в Славейковите издания „Гайда“ и „Македо-

Заклучителна страница от последната автобиография на Кузман Шанкарев

ния“, а така също в „Цариградски вестник“, „Съветник“, „Право“, „Читалище“, „Турция“. Във в. „Българска пчела“, издаван в Браила, отпечатва статия за решителността на охридчани да се противопоставят на гръцкото духовенство. Неговите публикации се отличават не само с богата документална стойност, с живо и непринудено представяне на българския живот в условията на робските години, но когато се е налагало – и с нужната острота.

До края на живота си през 1909 г. бележитият българин и всеотдаен труженик на словото Кузман Шанкарев

Заклучителна страница от ръкописа на второто издание на книгата за братя Миладинови

не спира да работи и твори. Богатата документална книжнина на възрожденския просветител и книжовник, с годините става достояние на новите поколения учени, а също и на всички, които мислят за българщината и нейната непреходна мощ.

Доц. Стефан Коларов

Последна снимка на Кузман Шанкарев (1907 г.)

Каравелов и украинските

140 години от смъртта

Биографията на Любен Каравелов е интересна както за изследователите, така и за обикновения читател. Известно е, че в периода 1857 – 1867 г. той учи и работи в Москва. През това време усвоява отлично украински език и опознава голяма част от оригиналната украинска литература. През 1846 г. подробно се запознава с идеите на създадената в Киев нелегална революционно-политическа украинска организация, водачи на която са историкът Микола Костомаров (1817 – 1885), писателите Пантелеймон Кулиш (1819 – 1897) и Тарас Шевченко (1814 – 1861). По замисъла на тези украински патриоти всички славянски народи трябва да работят във взаимно съгласие за обединението си в една федерация, като запазят своята автономия и национална свобода. В състава на голямата политическа общност трябва да влязат: руси, украинци, чехи, словаци, поляци, словенци, хървати, черногорци, сърби и българи. Всяка отделна нация ще бъде в своя република, със своя държавност, свой език и широка просвета и книжнина, без съсловни привилегии, при всеобщо избирателно право.

Величественият утопичен проект не се реализира, защото още преди да се премине към пропагандирането му, през 1847 г. украинските кирило-методиевци са арестувани и наказани най-строго. Но тези

техни идеи се разпространяват нелегално, доста широко в царска Русия, и са възприети по-късно от Любен Каравелов.

През 1861 г. Каравелов издава в Москва фолклор-

тински „Народныя южно-русския песни“ (1854) и гр. Каравелов е проучил задълбочено тези и още други книги и често се позовава на украинската народоведска литература. В своята

реди българските обичаи според календарния ред на празниците. В „Памятнику...“ Каравелов се вдъхновява до голяма степен от националните стремежи и надежди, отразени в на-

хегемония на царска Русия, към подчинение на останалите славянски народи. Той възприема изцяло идеите на Александър Херцен и Николай Чернишевски, които мразят и отричат тиранията в каквато и да е форма и искат пълна независимост за поляци и украинци. Използвайки напредничавите и демократични идеи за славянско единство, Каравелов осъжда решително панславизма и опита на тази идеология да прикрие егоистичните домогвания на руската империя. Той одобрява борбата на украинските патриоти за независимост и правото на всички славянски народи да обогатяват езика и литературата си, развайки се на пълна автономия.

Белетристиката заема централно място в писателското дело на Любен Каравелов през московския период от живота му. През 1860 г. той отпечатва първия си разказ „Войвода“, а след това „Неда“ и „Бедно семейство“. В различни периодични издания публикува много разкази и повести, част от които са събрани в сборника „Страницы из книги страдания болгарского племени“ (Москва, 1868 г.).

Разказът „Войвода“, който е дебют на Каравелов в белетристиката, е под силното влияние на украинската писателка Мария Вилинская-Маркович (1834 – 1907), която скри-

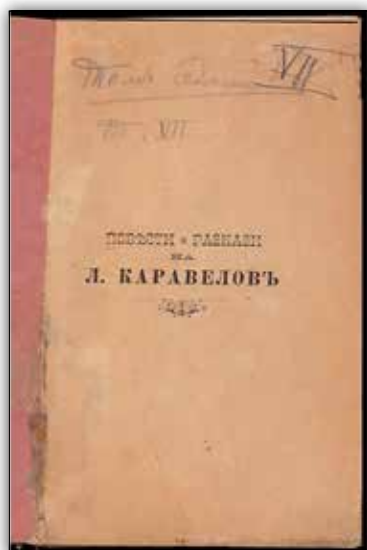

Любен Каравелов, заедно с Константин Миладинов и Петър Хаджипеев. Москва, 1858 г.

ния сборник „Памятнику народного быта болгар“. Въпреки неблагоприятните обществени условия украинската фолклористика е в разцвет и Любен Каравелов я ползва за образци на изложението си. Младият български учен отлично познава книгите на ректора на Киевския университет „Св. Владимир“ проф. Михайло Максимович (1804 – 1873) и най-вече „Украинскія народныя песни“ (1834), книгата на Пантелеймон Кулиш „Украинскія народныя предания“ (1846), на проф. Амвросий Мел-

книга „Памятнику...“ той привежда изобилие на украински успоредици към българските обичаи и вярвания, като особено силно се влияе от книгата на Микола Закревски (1805 – 1871) „Старосветски бандурист“, т. I, II и III, издадени в Москва през 1860 г., в която влизат песни, пословици, поговорки и речник на украинските думи. Тя служи на Каравелов за образец на неговата книга. А трудът на Микола Маркевич (1804 – 1860) „Обычаи, поверья, кухня и напитки малороссиян“ (1860) му подсказва да на-

учните трудове на украинските учени. Причината за това се крие не само в близкото родство в бита и народното творчество на българите и украинците, но и в еднаквите стремежи на двата народа да извоюват политическата си независимост, да утвърдят културната си самобитност, използвайки живота народно устно и песенно творчество на селяните. Колкото и славянофилски да е настроен Каравелов, толкова враждебно се отнася към царския панславизъм, когато вижда стремежите за

фолклористи и писатели

на бележития възрожденец

Тарас Шевченко

ва истинското си име под мъжкия псевдоним Марко Вовчок. В разказа си Любен Каравелов ни пренася в с. Мечка в Средна гора, където най-малкият от трима братя преживява семейна трагедия, заставила го с оръжие в ръка да се вдигне като войвода на чета против турските злодейства. Идилията на българския дом, красотата на българските сватбени обичаи, плодородието на българската земя са проти-

вопоставени с ярки багри на мрачната жестокост на турските поробители. Подобен разказ от първо лице, пресичан от диалози или описание на сцени и пейзажи, се среща при Марко Вовчок в разказа „Кармелюк“. Общите сюжети на сходство между положението на поробения от турците български народ и положението на крепостните селяни в Украйна, измъчвани от помещици, дава на Каравелов основа

при фабулирането на разказа и понеже тогава не владее тайните на повествованието, той си позволява да копира един разказвателен похват, лесен за подражание. При Вовчок героите, най-често нещастни жени, излагат от свое име произволите на господарите. Любен Каравелов, заменяйки във въображението си крепостния руски живот със съответните битови и политически условия у нас, е повтарял някои сродни типове и теми. Силно влияние на Вовчок има и в следващите два разказа: „Неда“ и „Бедно семейство“.

Постепенно Каравелов овладява белетристичните похвати и в следващите му разкази и повести проличават по-голяма самостоятелност и писателска зрялост.

Любен Каравелов е и първият преводач на български език на Марко Вовчок. Интересен факт е, че той отпечатва три разказа във в. „Свобода“, който има политическа и революционна, а не толкова литературна насоченост. Най-напред е преведен и отпечатан разказът на Вовчок „Два сина“ (бр. 2, 11 януари 1871), а след това „Робиня“ (бр. 2, 8 юли 1872) и „Кармелюк“ (бр. 12, 23 септември 1872).

В издаването от Каравелов сп. „Знание“ той превежда и отпечатва две произведения на Марко Вовчок: разказа „Данило Гурч“ (кн. 6, 1875) и повестта „Горпина“ (кн. 10, 1875), към която в края дава своя кратък коментар в едно изречение: „Тая въпилющая варварицина на панове, боляри и помещици, която се описва в повестта, е била унищожена от император Александър II“.

Любен Каравелов е горещ привърженик на творчеството на Тарас Шевченко. Влиянието на големия украински поет върху стиховете на Каравелов личи в стихотворението му „Беглец“. Каравелов прави опити да преведе на бъл-

Марко Вовчок

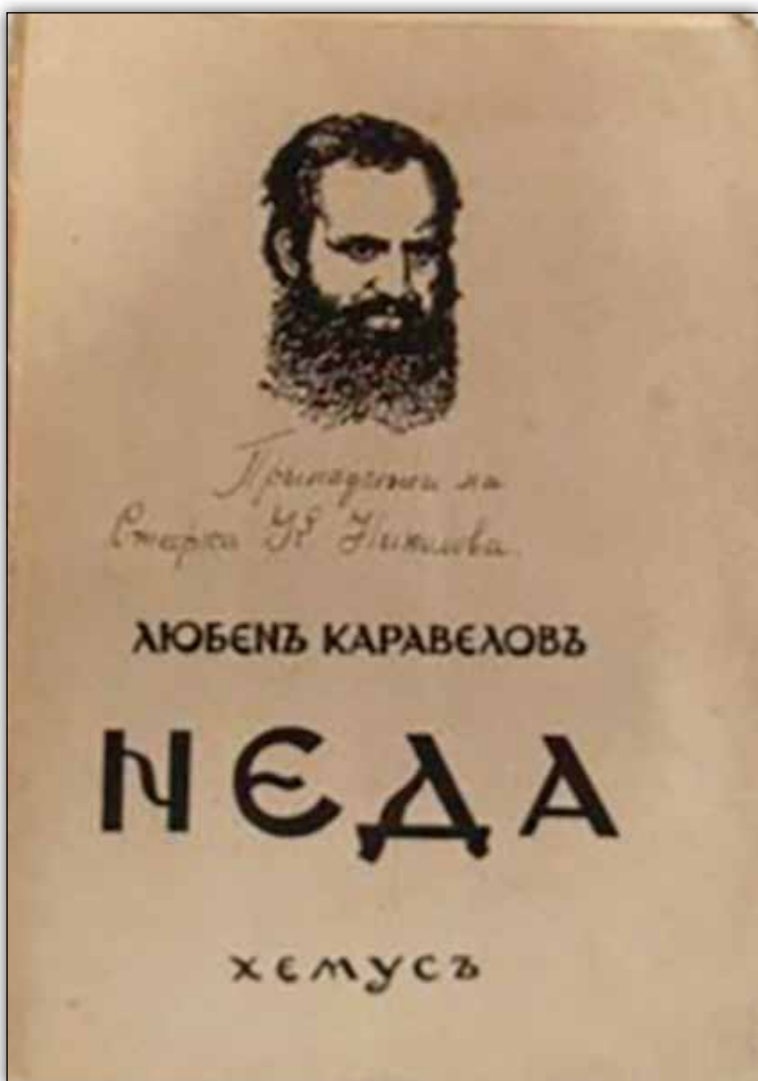
гарски език Шевченковия „Кобзар“, но разбира, че преводът му е много несполучлив, не го отпечатва и днес той се намира в архива му. Творчеството на Тарас Шевченко не само привлича Каравелов, но го и респектира. Затова пък Райко Жинзифов превежда

не всеки може да достигне, а най-малко г-н Жинзифов“.

В една литературна статия Каравелов пише: „Има стихотворения, които помагат на народния напредък, но те трябва преди всичко да са хуманитарни, правдиви и разумни, както са стихотворенията на украинския поет Тарас Шевченко. Всяка поезия трябва да бъде истинна, да описва вярно нравите и обичаите на народа“.

Това е само фрагмент от темата за Любен Каравелов и украинските фолклористи и писатели. Проблемът е значително по-обширен и вярвам, че някои литературни критици първа ще напишат студии или монографии по нея.

Д-р Никола Караиванов

„Кобзар“ и го отпечатва в сп. „Български книжици“. Каравелов твърди, че намира този превод за крайно несполучлив и в критична статия пише, че за да разбереш един Шевченко, „трябва първо да преживееш, да претрадиш това, щото е преживял, претрадал Шевченко. Трябва всяка Шевченковска песен да бъде част от твоя живот, трябва да пораснеш колкото Шевченко, а това

Болградската гимназиална печатница

Д-р Татяна Караиванова

Създаването и развитие на Болградската гимназия (1858 – 1878) като първо българско средно училище е събитие с историческо значение в българското образование. То се измерва не само с видните възрожденски личности, работили в нея, но и с високото качество на образованието. Мнозина от възпитаниците на гимназията след Освобождението стават политици, учени, юристи, просветители. Към тази първа българска гимназия се създават библиотека, печатница, пансион, кабинети на европейско ниво по физика, химия и естествена история.

Основната задача на създадената през 1861 г. училищна печатница е да задоволява нуждите от учебна литература, подпомагайки учебно-възпитателния процес както в Болградската гимназия, така и в училищата в Бесарабия и в българските земи на юг от Дунав. Голяма част от книжната продукция се реализира в селищата на цяла Добруджа и отчасти в Лудогорието, които са географски близо до Болград, но децата и възрастните не срещат затруднения от езика на учебниците и книгите. Това се отнася и за други диалектни области, защото все пак във формиращия се новобългарски език разликата между диалектите не е толкова голяма, че да затруднява четенето и разбирането на текста.

Разпространението на учебници, учебни пособия и книги става по няколко начина: чрез рекламни обяви на кориците на самите издания, които съдействат за тяхното разпространение;

чрез даряване на авторски книги, което е отбелязано в тях; чрез изпращане на книги на спомоществателите, които предварително са заплатили изданието; чрез книгоразпространителската мрежа главно от книжарниците на Христо Данов и Драган Манчов; чрез директно закупуване от автора или печатницата, на щандове на панаири и др.

В някои от отпечатаните учебници и книги на последните страници има реклам-

ница 32 пише къде може да се купи: „В Болград у г-на С. Радулов; в Шумен у братя Илия и Димитър Блъскови; в Цариград у настоятелите на Българската черква; в Силистренско у г-жа Гена Чолакова и у отца М. Д., свещеник в село Алмалиш“.

Чрез така отпечатани рекламни текстове, отнасящи се до разпространението на печатната продукция, се извършва рекламна дейност на всичко, което се изработва в гимназиалната печатни-

ца. Така се подпомага успешната продажба.

В печатната продукция има книги, които са издадени чрез средствата на спомоществатели – 12 заглавия от 92 селища и 4 манастира на север и юг от река Дунав. Предварително заплатените 5796 книги от 3138 абонамата след отпечатването им се изпращат по пощата. Така се разпространява част от продукцията на гимназиалната печатница в Болград не само в Бесарабия, но и на

книгоразпространението“. В създадената от тях мрежа от книжарници от Русе до Велес намират реализация учебници и книги, печатани в Болград.

Продукцията на печатницата се предлага на ежегодния панаир, провеждан по Гергьовден, в Ески Джумая (днес гр. Търговище), където винаги има няколко щанда за продажба на книги. Печатницата на гимназията има за основна задача да осигури учебници и учебни пособия за училищата на българските селища в Бесарабия. Болград е и търговски център, където всеки петък българите от всички бесарабски селища идват на пазар. Тогава освен друга необходима продукция купуват и книги направо от авторите или от печатницата.

Административният център на бесарабските български селища Болград е и важен транспортен възел. Българите, които пътуват по маршрута България – Одеса – Киев – Москва – Санкт Петербург и обратно, преминават през града. Мнозинството от пътуващите за и от Русия българи са търговци, интелектуалци, духовници, студенти, ученици, които използват престоя си в Болград, за да си набавят книги от печатницата в града.

Краткият анализ на разнообразните пътища за разпространение на учебници и книги, издавани в гимназиалната печатница в Болград, показва как те стигат до своите читатели не само в бесарабските български села, но и на юг от Дунава – в селища от българското землище, жадни за обучение по родния си език.

на информация, в която се посочва къде могат да се купят. В книгата „Живот Светого Ивана Предтеча и Светого Игнатия Богоносца...“ от Илия Блъсков (1863 г.) на последната 28-а страница са дадени указания как и откъде може да се закупи: „Тази книга ще се намира за продан в Пловдив – у книгопродавницата на Христо Данов, в Браила – в Българското училище, в Болград – у издателя“.

В „Малко календарче за годината 1868 г.“ на Рашко Блъсков на последната стра-

територията на днешна България.

Сред основните разпространители на книги и учебници през 60-те и 70-те години на XIX век са Христо Г. Данов и Драган Манчов. В спомените си Илия Блъсков пише: „Освобождението ни завари с две главни книжарници – на Христо Г. Данов и Драган Манчов. Справедливостта изисква да се каже, че успехът и напредъкът на училищата ни по онова време се дължи на тия предани на своето народополезно занятие –

Св. св. Константин и Елена

150 години от създаването на българската църква

Христо Христов – уредник

От 17 православни църкви в миналото, днес в Одрин са запазени само две – митрополитската „Св. св. Константин и Елена“ и „Св.в.м. Георги“, която е разположена в квартал „Къйък“ в северо-западната част на града. Те, както и по-късно откритите училища и читалище, били средища за духовния живот на българите в този край на Османската империя. В тях са се черкували, венчавали, кръщавали в православната вяра, търсили са упование и подкрепа от Бога в нелекото си битие тракийските българи.

Църквата „Св. св. Константин и Елена“ се издига в квартал „Киришхане“ в югозападната част на Одрин. Построена е през 1869 г. със средства на българската общност в града от майстор Константин Казаков (уста Костадин Казака), който е родом от село Булгаркьой, в Източна Тракия, Кешанско, вилает Одрин. Градежът започва на 3 март 1869 г. и след шест месеца усилена работа е завършен на 25 септември 1869 г., което съвпада с учредяването на Българската екзархия.

Църквата представлява трикорабна псевдобазилика с разгърната площ от 600 кв. м. Стените са смесена каменно-тухлена зидария, на вид строги и семпли, в стила на православната архитектура от онова време. Два реда колони, увенчани с разнообразно украсени капители, поддържат гървения таван и покрива, а над притвора в

западната част са издигнати емпориите (балкони) на две нива. В миналото изцяло елементи от гървена пластика са украсявали интериора на църквата, иконостаса и олтара. Старият иконостас бил изографисан със 70 икони, но за съжаление всички са или изгорели, или унищожени.

В началото на 2008 г. междувременно изготвеният проект за реставрация на храма е съгласуван и одобрен от официалните органи в Република Турция и строителните ремонти започват. По стари снимки и документи, само за шест месеца, църк-

да на входа. Надписът на нея гласи:

„Во слава единосѣщнѣя и животворашѣа и неразделнѣа тройцѣ отца и сина и светаго духа. Съ благоволеніето на негово императорско величество султана Абдул-Азис хана; начна да се гради, въ Кириш-хана-та, сей православнѣй

е изписан петият стих от 102-и Давидов псалм:

„ОБНОВИТСЯ ЯКО ОРЛЯ ЮНОСТ ТВОЯ“

Чрез него броени месеци преди учредяването на Българската екзархия неznайният майстор е вложил в камъка надеждата на народа ни за възкресяване към нов живот на самостоятелната Българска църква.

Любопитен надпис е свидетелство за минаването на руските войски през Одрин в 1878 г. Той е поставен над източната врата на църковния двор:

„ЗА БРАТСКО-ТО ВОСПОМИНАНИЕ отъ Руси-те на Българи-те на Септемврий 1878“

Днес четири камбани тържествено звънят по време на големите християнски празници. Те са дарени при откриването на църквата от Старозагорското тракийско дружество, Тракийското дружество „Одринска епопея“, семейство Далакови и народния певец Илия Луков. Най-голямата от тях тежи 180 кг, а останалите са с тежина 152, 80 и 40 кг. Трите са монтирани в двора на църквата, а най-малката е издигната в стилизирана камбанария над западната дворна порта.

Удоволствие е човек да се разходи сред аромата на рози в китния и зелен двор, настлан с каменни плочи, да поседне на сладка раздумка в беседката, да се освежи с глътка студена вода от старата чешма или да се снима пред кладенеца за спомен и с надеждата отново да посети това свято за българите място.

След Балканската война 1912 – 1913 г., заедно с масовото изселване на българите от Югоизточна и Беломорска Тракия, намалява и броят на православните храмове. Църквата „Св. св. Константин и Елена“ остава безстопанствена и постепенно започва да се руши. Неколкократно е била обект на иманярски набези, а в края на 80-те години на XX век е опожарена и разграбена. В последните години, с пропаднал покрив, с пропукани и застрашени от срутване стени, тя представляваше много тъжна гледка и дори според турското законодателство можеше да загуби статута си като религиозен имот.

През 2006 г. със средства от Дирекция „Вероизповедания“ на Министерския съвет на Република България останатите от изгорелия покрив са демонтирани, а стените обхванати с метално скеле и опаковани в найлон, за да бъдат предпазени от дъждовете и снеговете.

вата е изцяло възстановена в автентичния ѝ вид.

На 14 септември 2008 г. – Кръстовден, с тържествена света литургия от Русенския митрополит Неофит обновеният храм е осветен. В церемонията по откриването под светия престол в олтара е вграден паметен документ за възстановяването и осветяването на църквата. На новия иконостас – дарение от Министерството на културата, са изографисани 69 икони, възстановени по снимки от 30-те години на XX век от великотърновски художници.

В лявото крило на църквата е бил погребан митрополит Евстатий Пелагонийски (1832 – 1888), ръководил Одринската българска епархия от 1885 г. до смъртта си. Запазени са непокътнати надгробният камък и паметникът, които сега са поставени до централния вход на храма. Съхранена е и оригиналната каменна плоча от 1869 г., тя е вградена в западната фаса-

да на входа. Надписът на нея гласи: „Во слава единосѣщнѣя и животворашѣа и неразделнѣа тройцѣ отца и сина и светаго духа. Съ благоволеніето на негово императорско величество султана Абдул-Азис хана; начна да се гради, въ Кириш-хана-та, сей православнѣй

Варианти на същия текст, но на две по-малки плочи, могат да се видят на източната стена на църквата. Между тях, високо над олтара

Надписът от 1878 г. над източната врата на църковния двор

За верижните реакции на идеите

Петко Тотеф – един от създателите на Кирило-Методиевския вестник „За буквите – О писменехъ“

Калина Канева

Предварително зная, че каквото и да напишеш за човек, който не се побира в обикновени рамки, ще бъде обидно недостатъчно. Не се наемам и да правя разбор на огромното му публицистично творчество, което, благодарение на самоотвержения труд на съпругата му Петрана Колева излезе в том след том. Много от публикациите му през годините са ми били познати, но събрани и подредени в книги, звучат зашеметяващо – истински дневник на епохата, всеобхватно отражение на нещата от живота в тяхното минало, настояще и бъдеще, писано с „жар под петите“, както често сам се подписва, и винаги – с огън в душата, подклаждан от будната му съвест, неизчерпаема ерудиция и висок морален критерий, с асоциативност, която не можеш от раз „да съдвчеш“.

Роден и израснал във възрожденско Габрово, възпитаник и сам преподавател в легендарната Априловска гимназия, Петко Тотеф (12.01.1932 – 23.07.2017) е от поколението, навлизащо в живота бедно, но щастливо, необременено от вещомания и консуматорство, жадно за знания и дейност на ползу роду, реещо се в дълбините на миналото, огряно от ореола на будителите и само постепенно и незабелязано превръщащо се в будители, обзети от духовен порив, безпощадни към недъзите в обществото, готови да променят настоящето и да трасират пътя към бъдещето.

На юбилейната вечер по случай 85-ата му годишнина и появата на четиритомника „Единословия български“ в словото си казах, че Петко Тотеф винаги е бил генератор на идеи. А той весело изрепликира: „Има още, още!“ Кои можеше да допусне, че толкова скоро ще си отиде от нас заедно с това многообещаващо „още!“. И като вече няма как да се домогна до това „още“, връщам се в миналото, където се появяваха и осъществяваха Петковите идеи, някои и с мое участие. Тогава не сме имали представа какво може да последва, а сега като „върна лентата“, чудом се чудя, изумена съм от верижните реакции, които са

се отключвали от случайно хрумнали Петкови идеи. Случайно ли? Вероятно не. Възниквали са на плодотворната почва от знания, несекваща любознателност и не на последно място – на истински непараден патриотизъм и хуманизъм.

През пролетта на 1983 г. ми предстоеше командировка до Съветския съюз. Буквално минути преди да тръгна, Петко Тотеф ме догони с вестник в ръката и развълнувано ми посочи: „Виж, виж какво пише! Открили са малка планета и са я назвали „Кирил и Методий“. Непременно да узнаеш

них вече имаше „българска следа“ – на астероида, появил се на 1 април – Деня на хумора, дал името „Габрово“. Казах си: Петко като габровец ще се зарадва! Помолуха ме да им препоръчам имена за още неназовани малки планети. И може би защото им предадох поздравите на Лихачов, тутакси изрекох „Лихачов“. След една година получих писмо от Черних, в което ми съобщаваха, че Международният планетен център е утвърдил името „Лихачов“ на малката планета 2877. Закръжиха в Космоса малки пла-

на Илия Пехливанов, вестникът преодолел перипетиите на новото време, оцелял и постигнал световна известност под крилото на Университета по библиотекознание и информационни технологии.

Какви само хоризонти откри в духовното поле, с какви личности ни сблужи. Да припомним само акад. Дмитрий Лихачов, който стана за нас авторитетен сътрудник и почитател, съветник, нравствен камертон, дългогодишен автор и член на Международния редакционен съвет на Кирило-Методиевския вестник „За буквите – О пис-

ма. Автографи“ (1984, 2012, 2013). Петко я нарече „Книга от бъдещето“.

Акад. Лихачов съдбовно ни свърза с Мурманск, с идеята на Виталий Маслоф, без указания „от горе“ да възроди празника на славянската писменост. Ученият, също мечтал за това, ги отправя към България и им диктува адреса на нашата редакция. Така „За буквите“ украси най-северния град на 24 май 1986 г. И не само тогава. И не само там. До днес. Последва мисия без край. Сега 24 май се чества повсеместно и официално в Руската федерация и другде. Първият паметник на Светите братя, дар от България, застана на брега на Северния ледовит океан, там, където бяха достигнали старобългарските книги. Участвах в кортежа, който го съпровождаше до далечния северен край, с Петко Тотеф, като представител на вестника „За буквите“, присъствахме на неговото откриване (22 май 1990 г.).

И едно ново чудо – отприщи се някаква вълна – след нашия, първия, се нароиха 78 монумента на Св. св. Кирил и Методий – в света! Повече от 20 в Русия. Невероятно, но факт!

Петко Тотеф посрещна в София с огромна радост и съпричастие Славянския поход през 1997 г. С удовлетворение узна вестта, че младото поколение мурмански интелектуалци възнамеряват и в нашето още по-сложно време да продължат мисията на първопроходците – да се напомня, да се отстоява, да се защитава славянското културно пространство. Петко не можеше да посрещне новия Славянски поход '2018, посрещнаха го неговите книги, които са запечатали завинаги вълнуващи редове за „маршрутите на духа по най-гревния път на славянската писменост“, когато „във века на атома славянските първоучители застанаха на вахта на брега на Северния ледовит океан“. Редове, написани с твърдата му увереност, че все пак „няма как да бъде спряно движението на Словото, провъзгласило другия човек за ближен“ и че „не за единия хляб ще живее човекът“.

кои са откривателите, кои ѝ е дал това име!“. И така, в Москва разбирам, че с малките планети се занимава Институтът по астрономия в Ленинград. Откриватели и кръстници на малката планета 2609 „Кирил и Методий“ са семейството астрономи Людмила и Николай Черних от Кримската астрофизическа обсерватория. И преди да отлеят за Кримския полуостров, посетих, както обикновено, акад. Дмитрий Сергеевич Лихачов. Разказах му за случката, а той веднага намери най-точните и кратки думи: „По своята съдба и по своята роля делото на Кирил и Методий винаги е представлявало светеца точка на небосклона на човешката култура. И буквите, създадени от тях, са нашите постоянни спътници“. Поръча да поздравя астрономите. Пристигнах в обсерваторията, запознах се със семейство Черних, сприятелихме се. В откритията на Николай Чер-

нети с български имена „България“, „Шипка“...

В отминалите епохи – Кирило-Методиевска, възрожденска, Петко плуваше в свои води. По негови идеи или с негова подкрепа се появяваха рубрики като „Българистика и българисти“, „Малко познати имена“, „Приятели и съратници“ и гр., които се превръщаха в книги. Той лично познаваше и привличаше като сътрудници крупни учени, публицисти, писатели, което неумоверно повишаваше равнището на изданията „Антени“ – вестник и списание. Едва ли ще сбъркам, като кажа, че верижната реакция на Петковите идеи доведе през 1979 г. именно тук, в утробата на „Антени“, да се роди емблематичният Кирило-Методиевския вестник „За буквите – О писменехъ“ като издание на Съюза на българските журналисти, чийто председател по това време беше Веселин Йосифов. Благодарение на всеотдайния труд

нашите издания достигаха до читателите неговата висока оценка на старобългарската литература и култура – „българското чудо“, определението му на България като Държава на духа, размислите му за екология на културата, за нравствения авторитет на нациите, хомосферата, Десетте заповеди на човечността, и особено писмата до младите, които, обогатени, впоследствие превърна в знаменитата книга „Писма за доброто и прекрасното“, променила в известна степен и личната му съдба.

Как този мъдрец и учен със световна известност от брега на Нева се появи в битието и страниците на „Антени“ и „За буквите“? Благодарение на Петко Тотеф. Само ще отбележа в личен план, че верижните реакции на Петко-Тотефите идеи се увенчаха с моята книга „Симетрия на времето. Срещи и разговори с акад. Дмитрий Лихачов. Пис-

Той е нашето вдъхновение

Петър Парижков

Ако обстоятелствата бяха по-различни, а Господ малко по-благосклонен към творците, даващи душата си за благоденствието на другите, влагащи мисъл, доброта и креативност във всяко действие, което извършват, може би още щяхме да се радваме на присъствието на Петър Парижков сред нас. Много преди да осъзнавам, че за света той е поетът Петър Парижков, за мен той беше най-любим и най-обичан дядо. И как да не обичаш човека, изиграл активна роля в израстването ти, в полагането на основите на характера ти, в пораждането на любовта към книгите, към четенето и писането?!

Той представляваше висока и мистериозна фигура, обичаше да прекарва почти цялото си време пред пишещата машина. Машината тракаше развълнувано в синхрон с мислите му, които сякаш без каквото и да е усилие се нареждаха послушно на страницата, правейки работата му да изглежда толкова лека и забавна. Дядо ми притежаваше изключително тънко чувство за хумор, което биваше ценено доста високо, и на всички, изглежда, шегите му им доставяха огромно удоволствие. Когато поотраснах малко, започнах да го оценявам все по-високо. Той беше личност, която светеше. От него струеше светлина, омагьосваща всичко по пътя си. Не беше само творчеството, което създаваше. Беше личността му – ярка, пленителна, пълна с енергия! Наблюдавах го и при общуването му с другите хора – той рядко оставаше незабележим, покоряваше ги с чара си и ги оставяше без гръх, карайки ги да искат още и още от неговите мъдрости!

Петър Парижков беше интелигентен и духовит, притежаваше уникален светоглед и следваше своята фило-

софия, без нито за секунда да се отклони към някой гръмък, но празен откъм съдържание авторитет. България и родното му село Алеково заемаха специално място в сърцето му. Често се връщаше към спомените си и ги обличаше в думи, оформяше ги и ги поднасяше по най-чувствения и красив начин.

Трудеше се неуморно. Завършекът на едно произведение бележеше началото на следващото, а аз имах чувството, че той никога не спеше. И действително – тракането на машината се чуваше до късно през нощта. Обичаше да работи на спокойствие в кабинета си – стая, пълна от пода до тавана с книги – стари, нови, класически и съвременни. За него беше огромно удоволствие да купува, да подвързва и да подарява книги на близките си, като вярваше безусловно, че и новите им притежатели

гиш познати думи в непозната конструкция те изпълва с непреодолимо вълнение. А мисълта, че си успял да предадеш идеите си, че хората могат да стигнат до това, което си написал, да разберат смисъла му, да разсъждават над него, е опияняваща. И когато вече отдавна те няма, все пак остават произведенията ти. В този смисъл писането е единствената и действителна победа над смъртта!

Тази година той щеше да стане на 75 години, а вместо това ние отбелязваме 12 години от последната си среща с него. А аз не успях да го целуна никога повече... Вярвам, че той би бил щастлив с нашите постижения. А ние сме щастливи заради това, че сме го познавали и е бил съществена част от живота ни. И ще продължава да бъде!

Трудно е да забравиш такъв човек, но това, което винаги

Фамилията на Петър Парижков

ще ги ценят толкова, колкото и той.

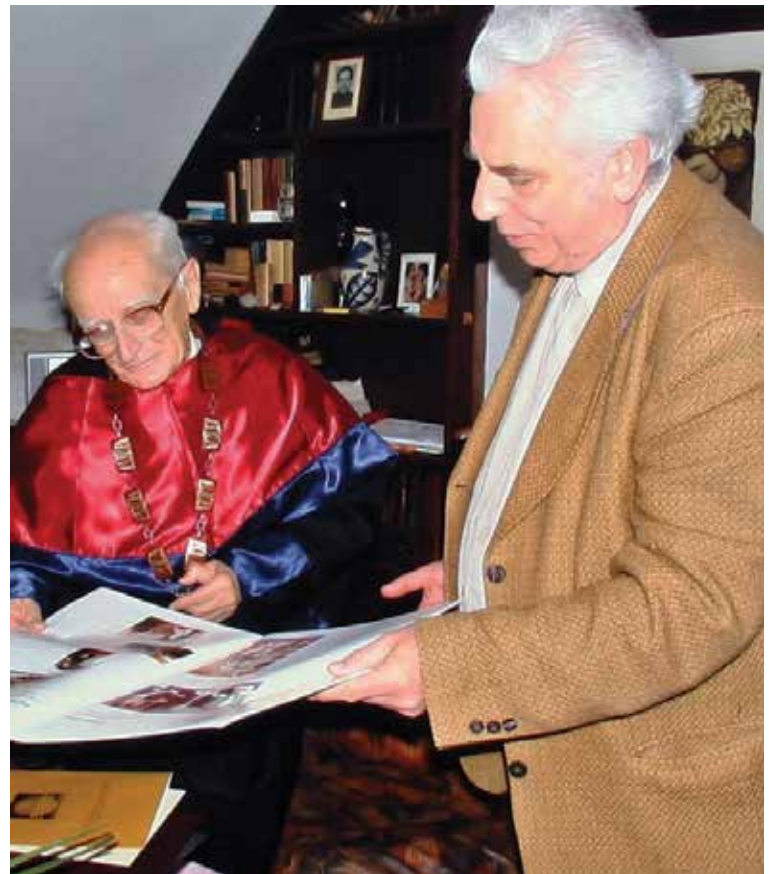
С гордост мога да заявя, че той изигра немалка роля в израждането на литературните ми навици. Той ми служеше за пример и ме вдъхновяваше, мечтаех да бъда като него – да притежавам таланта, постоянството, качествата му, които ме изпълваха с възхищение – чиста душа, сърце, изпълнено със справедливост, и борбен дух, способен да премества планини.

Никога няма да забравя деня, в който написахме първото си „съвместно“ стихотворение. Истината е, че дядо съчини всичко. Аз просто стоях там, наблюдавах го и се чувствах изключително специална. По-късно и аз самата започнах да пиша. Сега разбирам как се е чувствал, защото писането окрилява. Да създадеш нещо красиво от нищото е като да дадеш нов живот. Да подбереш и подгре-

ми дава сили, е мисълта, че поетите така и не успяват да намерят покой за душата си в света, в който живеем. Те пламтят с цялото си същество, пламтят срещу неправдата и болката, дават на света всичко, което притежават – таланта, душата и сърцето си, избухват в пламъци, превръщат се в най-светлите, най-възвишените умове на човечеството, а след това... след това угасват!

Животът на един толкова искрен и добър човек премина бурно на земята, но се надявам там, където е сега, душата му да успее да намери истинско спокойствие и удовлетворение! „Дядо е звездичка на небето“ – казваше тригодишната ми сестра. И вярвам, че е права! Той е нашето вдъхновение, което ни кара да бъдем по-добри, по-справедливи, по-човечни...

Катерина Парижкова

Валери Петров и Петър Парижков разлистват в. „За буквите“

Да се раздаваш за другите

Проф. Нели Костова

Пред притеснението да пиша за доц. Петър Парижков ме изправи моето дълбоко уважение към него, и фактът, че никога вече няма да разбера с какво заслужих вниманието и подкрепата му, за които днес изказвам своята дълбока човешка благодарност.

Запознах се с него през 1994 г., когато той бе включен в академичния състав на катедра „Книга и общество“, но много преди това знаех за поета. Контактен, очарователно непосредствен, открит и винаги усмихнат, изключително креативен и иновативен, той бързо спечели любовта и уважението на колегите, а познанията му в областта на книгоиздаването и книгоразпространението респектирах.

Преподавателската дейност той умело съчетава с научните си интереси и скоро стана инициатор за създаването и пръв организатор на научната конференция с международно участие, посветена на книгата. Използвайки своя авторитет, успя да привлече за участници много творци – действителния интелектуален елит на нацията.

Цялата си енергия вложи във възобновяването на Кирило-Методиевския вестник „За буквите – О писменехъ“.

Петър Парижков притежаваше едно много ценно качество – да помага на хората, с които работи, да ги подпомага в тяхното развитие.

Благодарна съм за възможността да работя с него. И сега, след толкова години, си давам сметка, че само съм се докоснала до огромната му ерудиция.

Днес ми остава само възможността за пореден път да подчертая принадлежността му към онова поколение български учени, които благодарение на своята ценностна система пренасят през годините академичния дух и традициите на българската наука за книгата. В ограничените рамки на своя физически живот той динамично измина своя творчески път, оставяйки незаличими следи върху духовното и културното развитие на колегите и студентите от университета, защото всепризната истина е, че щастието е в желанието, умението и възможността да се раздаваш за другите.

И досега пазя най-хубави спомени от съвместната ни работа с доц. Парижков, затова си позволявам да завърша с думите на акад. Лихачов: „Има два човешки типа. Едните са остроумни и блестящи в работата и в обществото, в поведението. Другите умеят да не се натрапват, да се отдръпват настрана, когато е нужно, да дават път на по-достойния, навреме да премълчат и незабелязано, без шум да помогнат. Първите ги ценят, вторите ги обичат“. Петър Парижков беше от вторите.

Как Кирил „За

Илия Пехливанов и Петко Тотев гържат в ръцете си първия брой на в. „За буквите – О писменехъ“

Всяка календарна година има своите особености, бележи върхове и падения, остава следи, важни за отделни хора, общности, държави, а понякога и за цялото човечество, или се изнизва безследно. Словото обаче съхранява паметта за случилото се, увековечава историята.

Годинамата 1979 няма да бъде безлична и изтрита от българския календар, защото тогава на 10 април излетя в Космоса първият българин Георги Иванов!

Спомням си вълнението, което цареше и в малкия ни редакционен кръг на в. „Антени“. Петко Тотев се подготвяше за командировка в Байконур. Обмисляше се какво от духовните ни ценности да придружи космонавта. В ателието на художника Евгений Босяцки – приятел и съдейник, купеше творческо вдъхновение. Свещеноействаше се! Изпод талантливото му перо грейваха кирилските букви, точно възпроизвеждащи древните ръкописи. Така излетяха с първия българо-съветски космически екипаж страници от Иван-Александровия сборник (1348 г.) с част от последното съчинение на Константин-Кирил Философ „Написание за правата вяра“ и началото на най-стария запазен до наши дни препис от творбата на Черноризец Храбър „За буквите“, две страници от Софрониевия препис

(1765 г.) на Паисиевата „История славяноболгарская“, както и копие на календара на Христо Ботев за 1875 г., в който до православните дейци поетът дописва: Свети Ангел Войвода; Великомъченик Васил Левски.

Нашата пратка в Космоса повтори съдбата на старите български книги, безмилостно изгаряни от поробители, фанариоти и невежи. Но и този небесен огън не изпепели българския дух. Точно обратното – родолюбието укрепваше и търсеше поле за изява.

Още от началото на 1978 г. чрез въведената от заместник главния редактор на седмичника „Антени“ Петко Тотев рубрика „Българистика и българисти“ видни наши и чуждестранни учени и културни дейци правеха достойнство на българския читател принося на старобългарската и съвременната култура и литература в европейската и световната съкровищница. Обнарождаха се документи и факти от дългата ни история, важни паметници, съхранявани основно в чуждестранни архиви. Журналисти участваха и информираха за научни конференции, симпозиуми, кръгли маси по тези проблеми.

Една уникална изложба, организирана от Комитета за култура и БАН, взриви интереса към миналото, жажда за знания. В криптата на храм-паметника „Александър Невски“ за първи път (от 8 декември 1978 до 12 април 1979 г.) бе представена експозицията, наречена „Славянски ръкописи, документи и карти за българската история от Ватиканската апостолическа библиотека и Секретния архив на Ватикана IX – XVII век“. Същата изложба щеше да бъде показана за 24 май и в залите на Ватикана с добавка на самите оригинали – някои за първи път! Предстоеше и поредният „десант“ в Рим на българска делегация от научни и културни дейци, където ги очакваха среща с папата, участие в българо-италиански симпозиум, посещение на местата, свързани с Кирил и Методий. Предстоеше още в словото си проф. Александър Фол – пър-

ви заместник-председател на Комитета за култура и водач на делегацията, да произнесе: „България е вероятно най-старата държавна организация в Европа, която съществува и днес“. Изложбите на икони и древни ръкописи дадоха повод и основание на италианската преса да информира за предстоящия 1300-годишен юбилей на България.

Всички събития около юбилея, цялата духовна атмосфера, наситена с българолюбие, изискваха и едно популярно издание, което да ги подкрепя и отразява. Задачата бе възложена на Съюза на българските журналисти, чийто председател по това време беше Веселин Йосифов – главен редактор на в. „Антени“, а той на товари с изпълнението ѝ заместника си Илия Пехливанов. Трябваше да се действа бързо и спешно – за предстоящия празник на Първоучителите.

Скоро на вестникарския подиум се появи необичаен вестник, посрещнат с изненада и възторг. Шестнайсет страници голям формат. На почти цялата цветна първа страница красиви гимнастички дефилират на фона на сакралните АБ. Отгоре с едри букви е обявено заглавието: Кирило-Методиевски вестник „За буквите – О писменехъ“, издава Съюзът на българските журналисти, 24 май 1979 година. Старобългарското „О писменехъ“ Босяцки възпроизведе от творбата на Черноризец Храбър „За буквите“, изпратена в Космоса, а целият текст грабваше очите от последната страница. Откривателят на оригинала проф. Куйо Кувев стана и кръстник на вестника.

В този брой няма номерация, няма име на редакционен комитет. Само на стр. 15 в левия ъгъл е написано: „Този брой е дело на „Антени“ – седмичник за политика и култура. Отговорен редактор: Илия Пехливанов, художник Евгений Босяцки, графичен проект: Стоян Петков, технически редактор: Любомир Филипов. Таблици: Иван Димитров. Коректори... Монтаж... Снимки... Печат ДП Балкан“. И благодарност към сътрудниците от Народната библиотека „Кирил и Методий“,

Решение №127 на секретариата на ЦК на БКП от 13.II. 1979 г. утвърждава Програмата за популяризиране и пропагандиране у нас и в чужбина делото на братята Кирил и Методий.

На страница 30: Периодически на 24 май да се издава в. „Кирил и Методий“. Отговорник: Съюзът на българските журналисти (Централен държавен архив, Фонд №1Б, опис №69, а.е.№3694)

се появи първият брой на Кирило-Методиевския вестник „За буквите – О писменехъ“ преди четиридесет години

Софийския университет „Климент Охридски“, Българската академия на науките. Впоследствие биографията на вестника – по страниците му и в списъка на Международния редакционен съвет – се обогатява с имената на известни учени българи и слависти, писатели и публицисти – едно продължение на рубриката „Българистика и българисти“.

В ясното ъгълче долу на първа страница е написано „За първи път“. Тази фраза се повтаря по страниците на изданието до безценни текстове от миналото, какъвто е истинският шедевър на поп Минчо Кънчев „Писмо от Диарбекир“. Публикуването на факсимилета на глаголически и кирилски писмена, на автографи на съвременни автори става запазена марка за това издание.

В редакционната статия „Най-прекният път“ Веселин Йосифов подчертава: „Ние не случайно нарекохме настоящия Кирило-Методиевски вестник с названието на бележитата творба на Черноризец Храбър. Това не е просто от любов към старината. Не е увлечение, а убеждение, че през миналото минава най-прекният път към бъдещето! Тежко и горко на този народ, чиито поколения отиват към бъдещето, отхвърляйки като ненужен товар знанието за миналото на техните бащи и майки. Тези поколения неизбежно ще се превърнат в телесни роботи, които имат запаметяващи устройства единствено за заобикалящите ги вещи на преходния ден... Словото е паметта на народите. Останали безкнижни, те се превръщат в стада за заколение“.

Редакторите, окужени от радушния прием на читателите и научната общност, продължават със следващ брой, който вече носи пореден номер – брой 2, 8 декември 1979 г. – и е посветен на студентския празник и патрона на Софийския университет Климент Охридски. За първи път в редакционното каре са отбелязани като главен редактор Веселин Йосифов и заместник главен редактор Илия Пехливанов. В Редакционния комитет са изброени акад. Петър Динев, професорите Боню Ангелов, Асен Василев, Иван Дуичев, Куйо Кувев, Александър Милев, чуждестранните учени проф. Роже Бернар и акад. Дмитрий Лухачов; а също Петко Тотеф, Николай Кукушев. Художник Евгений Босацки, графично оформление Иван Димитров, фоторедактор Огнян Грънчаров. За първи път се появява поредицата на Веселин Йосифов „Пре-

пуска на съвременния българин“. В този брой са публикувани излетелите в Космоса начални страници от първия Софрониев препис на Паисиевата „История славяноболгарская“. Копието е дело на художника Евгений Босацки, който пресъздаде и нарисувал цялата Паисиева история.

Екипът, който през годините се менеше, правеше вестника с настроение и радост. За четири десетилетия обаче изданието премина през много препятствия и изгнени уши. Само благодарение на неимоверната твърдост, отдаденост и вяност на Илия Пехливанов към каузата на Кирило-Методиевския вестник той оцеля и от 2004 г. намери своето постоянно място в УниБИТ и неговото Академично издателство „За буквите – О писменехъ“. А това бе постигнато чрез инициативността на доц. Петър Парижков и авторитета и предприемчивостта на ректора на УниБИТ проф. Стоян Денчев.

През своите четири десетилетия Кирило-Методиевският вестник се превърнал в рупор на родолюбието, на българистиката и славистиката. Той захранваше с научно и публицистично издържаните си материали патриотичните издания на

българските общности в чужбина, служеше като учебник в много училища. Изображенията в едър план, както и екслибрисът на вестника от Евгений Босацки се ползваха като плакати. Сп. „Куриер ЮНЕСКО“ популяризира вестника на 27 езика. Той изигра значителна роля за възраждането на Деня на славянската писменост и култура в бившия Съветски съюз. В Руската федерация днес той е обявен за държавен празник. С прекрасните му страници бе украсено първото честване в град Мурманск през 1986 г. По-късно бе изкачен и на Северния полюс заедно с Мурманското копие на Самарското знаме, изработено по публикация във вестника. Не без неговия принос се издигнаха през последните десетилетия 78 паметника на Кирил и Методий в света (само в Русия – повече от 20). Първият монумент на Първоучителите – дар от България за първопроходеца Мурманск, пропътува през 1990 г. от София до северния град с Кирило-Методиевския вестник „За буквите – О писменехъ“ и акустира на брега на Северния ледовит океан. **За вечна памет на Първоучителите и многая лета на вестника!**

Калина Канева

Кирило-Методиевският вестник летя в Космоса

Вестникът „За буквите – О писменехъ“ беше на борда на космическия кораб „Союз-33“, с който заедно с моя командир Николай Рукавишников осъществихме нашия полет на 10 април 1979 г. Това не е случайно, защото е най-българският вестник! Той завладяващо ни връща към българските ни корени, към забележителните личности, които през вековете са пазили и съграждали нашата Родина. Вярвам, че той трябва да стига до младите, защото ще им създаде самочувствие, че са потомци на велик народ. Към тях беше насочено и отбелязването на 40-годишнината от първия български пилотиран космически полет.

Георги Иванов

Непрекъснато подчертавах, че той стана възможен благодарение на плеяда гениални български учени и специалисти, които разработиха научната програма и създадоха десетки прибори и системи за него. Това стана в рамките на международната програма „Интеркосмос“, в която тогавашният Съветски съюз предоставяше безвъзмездно своя ракетно-космически комплекс и осигуряваше подготовката на космонавтите на страните от социалистическия лагер, а те разработваха свои научни програми. Зад всичко това стоеше Българската държава. Така през 1972 година станахме 18-ата космическа държава в света, призната от ООН, а с нашия полет – шестата страна участничка в пилотиран космически полети и третата, произвела храни по космически технологии.

Често ме питат каква планета ще оставим на нашите деца. По този въпрос мисля много и не само аз. Често ме спохожда мисълта: „А на какви деца ще оставим планетата?“. Днес много критикуваме младите, както и нас критикуваха по-възрастните. У нас расте много умно поколение. Трябва по-често да им говорим за българските морални ценности и традиции, да ги обединяваме с национални каузи и тогава ще растат достойни българи.

Проф. Донка Правдомирова

Любов и всеотдайност към науката

Проф. Донка Правдомирова на 75 години

Пре целия си творчески път проф. Донка Правдомирова работи с достойнство и постоянство в полето на българската библиографска наука. Тя е сред малкото гоайени в тази сфера, който с търпение и любов продължава да показва класическата прецизност и интуиция, нужни за тази професия.

За да си добър библиограф и да съумееш да усетиш духа на една книга, един автор или цяла една епоха, е нужно да носиш в себе си онова благородство, което превръща информацията в знание.

Като всеотдаен учен и изследовател на българската библиография проф. Донка Правдомирова има усета за ценността и спецификата на времето, което изследва, успява да пречуни през собствения си светоглед историята на един цял човешки и творчески път и след това да го пресъздаде чрез езика на библиографията.

Тя е автор на над 100 публикации, сред които монографии, студии и статии, биобиблиографии, тематични библиографски ука-

затели. Като дългогодишен преподавател в УниБИТ и изтъкнат представител на българската библиографска школа тя е пробудила страстта към знание и възпитала в любов и всеотдайност към науката стотици български библиографи.

Нека търсецният дух на проф. Донка Правдомирова продължава да я води към нови творчески хоризонти. Честит юбилей и достойни бъдещи успехи!

Д-р Събина Ефтимова

Четенето в дигиталната ера

Доц. Любомира Парижкова

Съвременните млади хора се развиват в силно технологизирана среда и на фона на постоянно развиващите се дигитални технологии е необходимо отговорно отношение и поведение на всеки работещ в образователния сектор за тяхното адекватно приобщаване към медията Книга. Ето защо Университетът по библиотекознание и информационни технологии (и с проекта „Изследване на предизвикателствата пред четенето в цифровата ера“ в частност) създава среда за споделяне на идеи как да се стимулират четенето и привързаността към книгата и за приучване към отговорно поведение, зачитащо авторското право в дигитална среда.

Проектът с ръководител доц. д-р Любомира Парижкова и екип от млади учени и студенти организира честване на Международния ден на книгата и авторското право – 23 април – в УниБИТ. За седми път тук се провеждат разнообразни инициативи, свързани с издигане на престижа на книгата.

Още на 10 април студенти, изучаващи „Реторика“, четоха откъси от книгите на 103-годишната американска детска писателка Беърли Клиъри на малките ученици от 137-о СУ „Ангел Кънчев“ в гр. София и по този начин УниБИТ се включи в Похода на книгите. Третокурсниците на г-жа Светла Драганова

бяха изключително развълнувани от срещата си с младите хора и им подариха ръчно направени от тях подаръци. Студентите също бяха подготвили дарове за малчуганите – книгоразделители и сертификати за всеки участник в четенето.

Доц. Любомира Парижкова и студенти от УниБИТ

На 22 април в УниБИТ Де-канът на Факултета по библиотекознание и културно наследство доц. д-р Христина Богова откри панела на студенти и докторанти „През погледа на търсеците“. В него се включиха 12 студенти от различни специалности и университети от страната и чужбина. Пленарен доклад изнесе ръководителят на проекта доц. д-р Любомира Парижкова „Четенето в дигиталната ера

– прегрешение и завоевание“. Проф. д-р Румяна Папанчева от Университета „Проф. д-р Асен Златаров“ – Бургас и нейният екип представиха своите научни резултати от проект, свързан с дигиталните компетенции и медия образованието. Гл. ас. д-р

проф. д.и.к.н. Стоян Денчев, който 4 години бе и ръководител на проектите по честването на 23-ти април.

Наградените с отличието *Ното Legens* за личност или организация с принос в развитието на духовността и стимулиране на четенето

получиха плакети, създадени специално за случая от дизайнерите на Smart Arts и с финансовата подкрепа на нашите партньори от Фондация „Глобални библиотеки – България“.

Наградени бяха и студентите в традиционните конкурси за есе и плакат, като темата през тази година бе „Да прелистваш или да скролаш – туй е въпросът?“ Открита бе изложба от редки книги и вестници, организирана от студентката Мариана Чолакова от специалност „Архивистика и документалистика“.

Научният форум „Книга vs. таблет – опит да се помирят“ обедини водещи български и чуждестранни учени, книгоиздатели, творци, библиотекарите, блогъри и други, ангажирани с книгата и нейното обществено значение, както и по-конкретно с четенето и неговите различни модуси. Лектори от чужбина бяха професорът по психология Йосип Бурушик от Института по социални науки „Иво Пилар“ в Загреб, Хърватска, проф. Чарлз Мифсуд – председател на Националната агенция по грамотност на Малта, и Росица Петрова – изследовател в областта на грамотността в Университета в Малта.

Всички доклади, изнесени на двудневния форум, ще бъдат публикувани в сборник „Книгата – нашето по-смислено настояще“.

Събина Ефтимова инициира изследване, посветено на книгата на Ран Босилек „Патиланско царство“ и със свои колеги представи резултати от мащабно анкетно проучване.

След научната сесия студентите посетиха Американския център към Столичната библиотека – нашия партньор, за уъркшоп с 3D принтер.

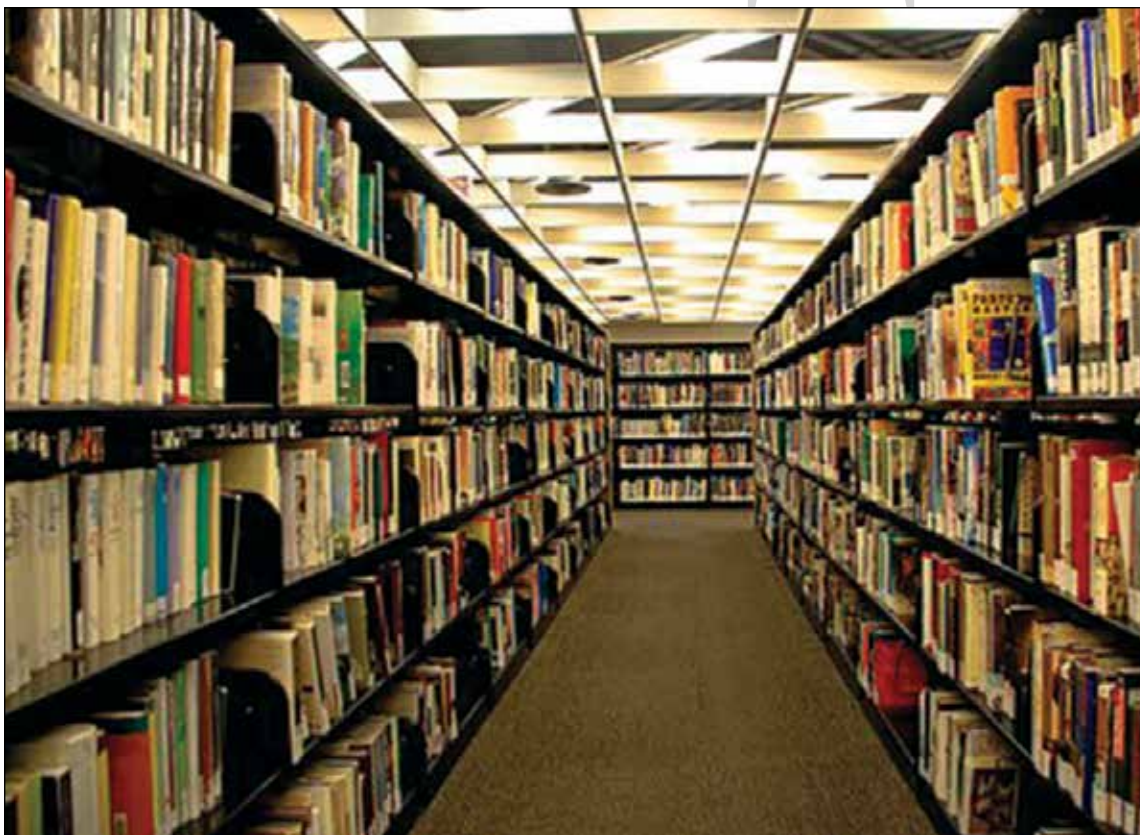
На 23 април бе официалното откриване на Международ-

ния ден и на книгата и авторското право в УниБИТ. Всеки гост получи цвете и подаръци с логото на честването на Деня на книгата и авторското право, специално изработени на 3D принтер от забележителните библиотекарки от Американския център Камелия Конева и Диана Велкова. Приветствия произнесоха ректорът на УниБИТ проф. д-р Ирена Петева, както и председателят на Общото събрание на Университета

НА 130 ГОДИНИ

Публичната библиотека в Търново

Калина Иванова

През 1889 г. в Търново е открита публична библиотека, приемник на която е настоящата Регионална библиотека „П. Р. Славейков“. Тя вероятно е основана през м. ноември на 1889 г., съдейки от предложението на „Ученишкото дружество“ при гимназията „Св. Кирил“, направено по време на заседание на дружеството на 6 ноември с.г.: „да се подари дружествената библиотека на търновската община, за да послужи като основа на една бъдеща градска публична библиотека“ по примера на публичните народни библиотеки, създадени в другите големи български градове – София (1878), Пловдив (1879), Варна (1883), Русе (1888) и Бургас (1888).

Предпоставка за създаването на публични библиотеки из страната е приетият през 1886 г. Закон за градските общини, който ги задължава да осигуряват помещение и средства за откриване на читалища и градски библиотеки. Чл. 113 от него гласи, че „ония общини, в които няма библиотеки, отворени и поддържани от тържавата или дружества, трябва да дадат помещения и средства за отваряне на читалища, които да послужат като основа за създаването на общински библиотеки“. Член 113, алинея 11 разпорежда на общините в редовните им разходи да влизат и тези за поддържането на градско читалище или общинска библиотека. Този закон е първият, който създава предпоставки за увеличаване на броя на библиотеките в страната там, където не са били създадени през Възраждането или са опожарени по време на освободителната война. Логично е този закон да ръководи и будните търновски учители при учредяването на дружество „Развитие“ през 1889 г. и последвалото създаване на публична библиотека към него. Библиотеката е комплектувана с българска, преводна, побългарена или приспособена за тукашните условия научна и научно-популярна литература (предимно учебници), оригинална и преводна художествена литература. Всичко, постъпило във

фондовете на библиотеката от периода преди 1920 г. (около 4000 тома книги), е изключително от дарителство на родолюбиви българи, автори и издатели.

Свидетелства за съществуването ѝ са: „Устав на дружество „Развитие“ при Публичната библиотека в гр. Велико Търново“ и „Правилник за вътрешния ред на дружество „Развитие“ при Публична библиотека в гр. Велико Търново“. Въпреки че имат известни пропуски, двата документа поставят на управленска основа работата на библиотеката и свидетелстват за едно добро за времето си разбиране за нейната уредба и ползване.

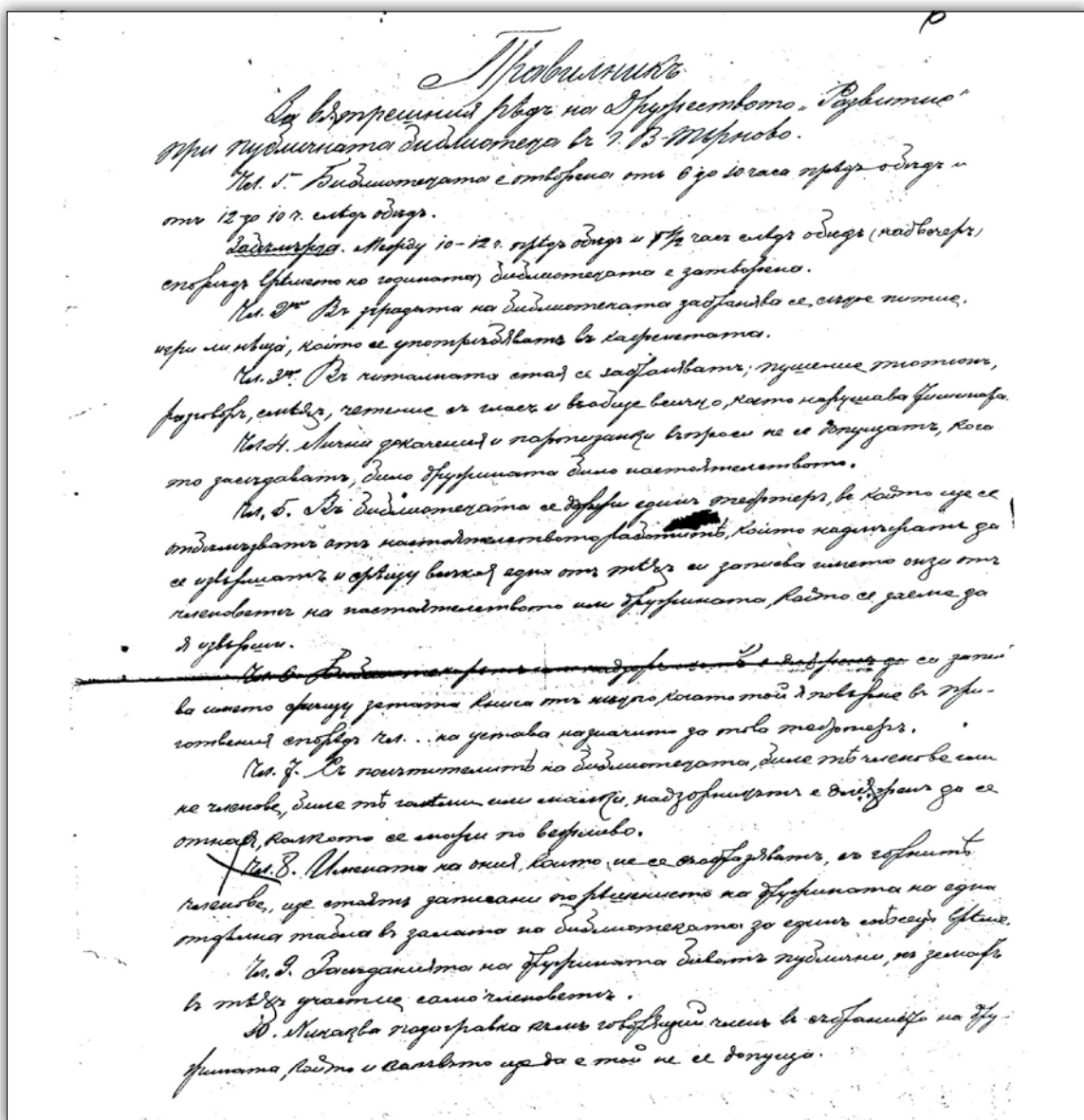
За начална дата на създаването на публична библиотека се приема 8 март 1889 г., записана в протокола от проведено заседание на дружеството с начален час 21.00 ч. и закриване в 23.30 ч., под председателството на Г. П. Чухов със следния дневен ред: „Приемане и подписване на устава и правилника на дружеството“.

Преди да се приемат основните регулаторни документи за дейността на първата самостоятелна публична библиотека в Търново, се провеждат разисквания относно финалните раздели на устава „и пр. и пр.“, но след гласуване той се приема без корекции заедно с правилника за дейността на библиотеката. След приемането на основните документи се

четири групи. Взема се решение за по-подробно завеждане, а също и да се изберат двама помощник-библиотекари и един помощник-касиер.

Фондът на библиотеката е комплектуван преди всичко с наша, „побългарена“ (адаптирана към тогавашните условия) научнопопулярна литература, учебници, оригинална и преводна художествена литература, издадена през изминалите десет години от новосъздадените български издателства, които едновременно изпълняват функциите и на печатници, и на книжарници.

В продължение на 130 години от създаването на първата публична библиотека във Велико Търново не са

Правилник за вътрешния ред на дружество „Развитие“ при Публичната библиотека в гр. Велико Търново

пристъпва към предаване на книгите във фонда на библиотеката. Направена е проверка, от която става ясно през изминалите два месеца от годината – януари и февруари – колко заведени книги има в библиотеката и колко са „привременно“ подарени, както и колко читатели са записани през тези два месеца. В дневния ред на горепосочено-

то заседание не са разисквани въпроси, свързани с материалната база на библиотеката, тя остава за обсъждане по-нататък. На заседанието възникват въпроси относно структурата и организацията на фонда на библиотеката – как да бъде подреден, дали да се направи по-подробна структурна схема, или да продължи да се подрежда в

открити други исторически извори, чрез които да се придобие повече информация за дейността ѝ. Предполага се, че документацията, свързана с работата на публичната библиотека, се е съхранявала в Градската община, създадена през 1858 г., и е унищожена по време на избухналия пожар в сградата на общината на 18 декември 1906 г.

Картата – наследство

Дигитален архив

От 1992 г. година насам Международният търговски и културен център „Геопан“ – Бургас, разработи множество културни и издателски проекти в сферата на картографията. Стратегията на дружеството да търси реализацията им посредством дигитализация на издирения картен материал имаше два ефекта. Тя позволи организирането на големи тематични изложби и културни форуми в Бургас, София, Пловдив, Варна, Белград, Одрин, Истанбул, Харков, Страсбург, Брюксел и Кишинев и доведе до бързо натрупване на безценен дигитален архив.

В началото „Геопан“ формира архив от стари карти, гравюри и документи, наброяващ 150 единици, пренесени върху професионални голямоформатни плаки Кодак. Към 2004 г. той е дигитализиран и слага началото на Дигитален картографски архив „Тракия“ – „Геопан“, в който сканираните мастер-файлове, съхранявани на твърди дискове, са 900 единици. Издирените материали обхващат период от близо 1000 години (X – XX век), като всяко от изображенията е осигурено с метаданни, включващи авторство, датировка, размери, източник, допълнителна информация, описание, историческа справка.

В съответствие с наредбите на страната съз-

гаденият дигитален архив е заявен пред Държавната агенция по информационни технологии и получава свидетелство, признаващо го за първия дигитален архив на стари карти за Република България. Впоследствие е сключен договор за сътрудничество между „Геопан“ и Главното управление на архивите при Министерския съвет, който потвърждава приоритета на бургаското дружество. Двете организации осъществяват поредица национални и международни проекти. Тяхно върхово постижение е културният форум „Европейското откриване на Черно море“, състо-

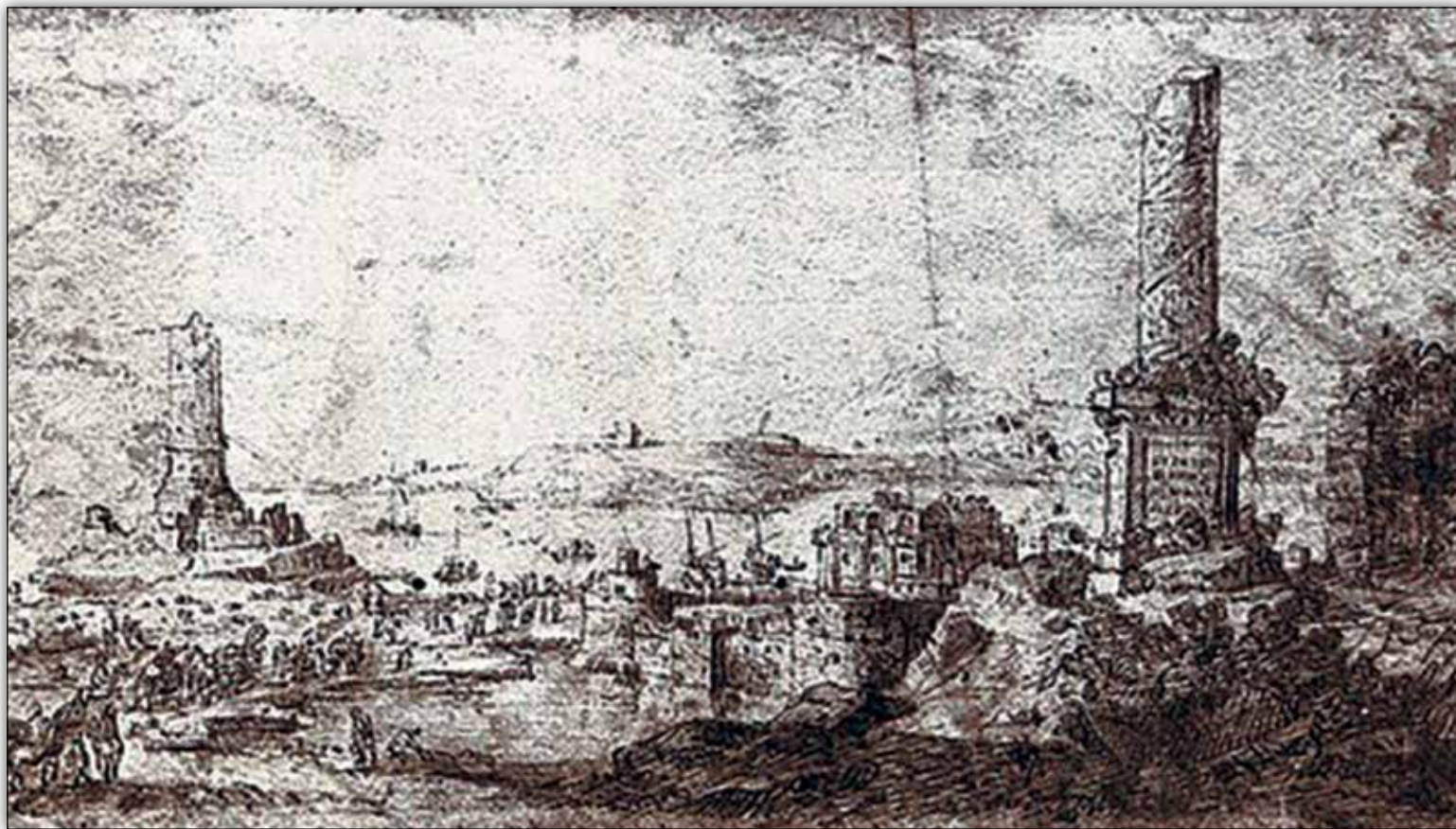
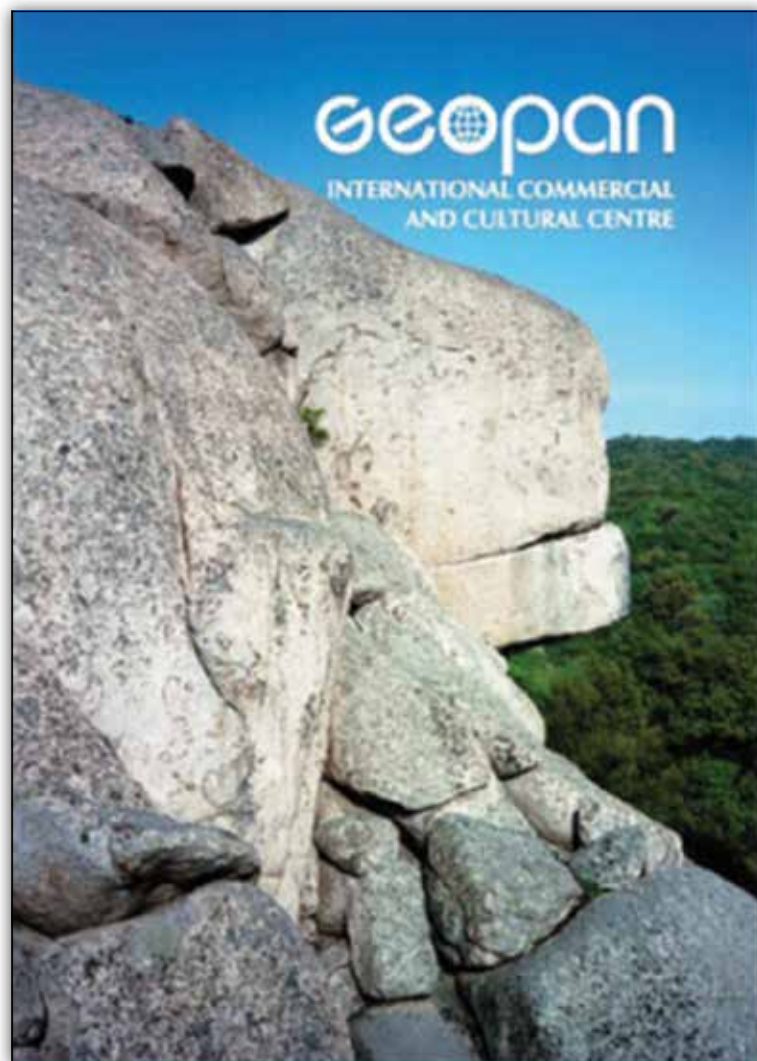
ял се по покана на Европейския парламент в Брюксел през 2008г.

Дигиталният архив на „Геопан“ се развива в няколко посоки. Основна е допълването му с оглед той да осигури реализацията на проекта „Енциклопедия „Тракия“, чийто първи пилотен том – Енциклопедичен справочник „Малко Търново“, излезе през 2006 г. Дигитализирани са както публични, така и лични картографски архиви, между които част от колекция на д-р Симеон Симов, частната колекция на Климент Атанасов от Бургас, частични постъпления от района на Източна Тра-

кия (главно от Странджанския край) и др.

Важна насока в работата на „Геопан“ през тези години е възможността събраният опит и разработеният инструментариум да бъдат приложени към сходни обекти, каквито са произведенията на изкуството в художествените галерии на страната. Успешно е ди-

гитализиран и оценен художественият фонд на една от значимите с качеството на своята колекция общински галерии – тази на Община Балчик, с повече от 1000 единици. Проектът е реализиран съвместно с Института за изкуствознание при БАН и обогатява дигиталния подход с методи, използвани от изкуствоведите при

и културен проект

„Тракия“ на Геопан

оценяване на културно-исторически обекти.

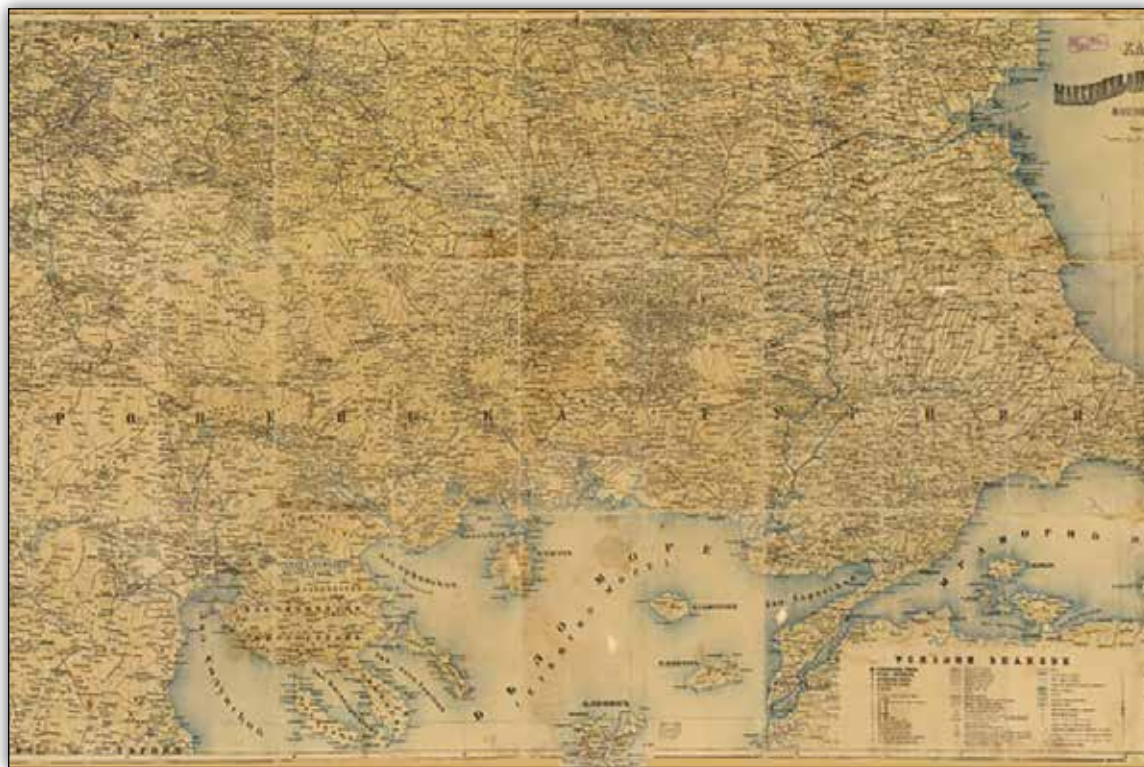
Налагането на „Геопан“ като специализиран център за дигитализация на картографското наследство го изправя и пред специфични проблеми, каквито са комплектуването, обработването и развиването на стопанисваната картографска основа. Важно е да се отбележи, че част от постъпленията в дигиталния архив е резултат от осъществена от „Геопан“ дигитална реставрация на стари карти.

Един пример убедително показва възможностите за дигитална реставрация на фрагментирани карти или на стари карти, на които допълнително са издирени фрагменти. Случаят с картата на Бургаския залив (лист Бургазъ-Даутлии) – издание от 1930 г., е много характерен. Върху тази карта собственоръчно през 1936 г. кметът на гр. Поморие отразява преименуването на града от Анхиало в Поморие, което я прави изключителен документ в новата поморийска история (днес тя е част от общинския музеен фонд в Поморие). Подготвена през 1903-1904 г., картата е поправена и допълнена през 1907 г., а през 1925 г. е издадена от Географския институт в София. Върху нея през 1932 г. са нанесени вторично данни за землището на Поморие. Документът е подложен на дигитална възстановка от „Геопан“ през 2002 г. Възстановеното изображение днес може да бъде видяно в Историческия музей и в Музея на солта в Поморие.

Колекцията продължава да се разширява и вече не става дума само за колекционирани на документи с географска информация, но и за обогатяването им със съпътстващи изображения, гравюри, детайли, скици и

етюди, които осветляват, поясняват, конкретизират стилово или разширяват образно въздействието на старите карти. Като пример за тази посока е преоткритата и включена в дигиталната колекция на „Геопан“ гравюра от XVII век на Стария Созопол, показана на една от последните изложби „Аполония/Созопол – град в спиралата на вечността“ в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в София през април т.г.

Издирените, дигитализирани и включени в Дигиталния архив „Тракия“ изображения, отнасящи се за Бъл-

гария и българските земи, към 2019 г. са 2010 броя, систематизирани и обработени с достижимото за съвременната техника качество. С времето пилотната (за страната) културна, научна и образователна стойност на събраната дигитална колекция се увеличава. Очертава се възможност тя да стане творческа лаборатория, в която да се експериментират и развиват различни подходи и да се изследват нови полезни аспекти на събрания картографски материал.

Естествено е да се очаква Дигиталният архив „Тракия“ на „Геопан“ да стане основа на един бъдещ национален картографски фонд, който да обхване намиращите се на територията

на страната картографски паметници – по наше мнение те са около 40 000 броя. Голяма част от това богатство е съсредоточено в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ – около 11 000 бр., в Централния държавен архив – 6000, в архива на Военногеографската служба при Министерството на отбраната – най-малко 5000, в Дирекция „Териториален държавен архив“ и областни библиотеки – над 4000, в частни колекции – поне 4000, в Министерството на външните работи – над 2000, в библиотеки на БАН, музейни и университетски библиотеки и други хранилища – най-малко 3000 броя.

Създаването на национален картографски фонд е

задача, която стана реална с ускореното развитие на дигиталните технологии и с постепенната, но неотклонна дигитализация на различни архиви и служебни фондове. То е и безспорно вълнуваща перспектива в развитието на българската картография, възможност за която беше отворена пред България с присъединяването ѝ към Европейския съюз и активната позиция на Българската картографска асоциация (БКА) в Международната картографска асоциация (ICA).

Д-р Стефан Пейков,
член-учредител
на Българската
картографска асоциация

Магарският конник пренесе духа на България в САЩ

Ръководителят на специалност „Стенопис“ в НХА проф. д-р Олег Гочев реализира голям стенопис в Сан Франциско, Калифорния, посветен на България и на българската общност в Сан Франциско, както и на всички българи, живеещи в САЩ.

Идеята му хрумва, докато осъществява изследователския си проект на тема „Гражданското общество и американската публична стенопис“ като стипендиант на програмата Фулбрайт. Приемача организация на проф. Гочев е San Francisco Art Commission (SFAC) – най-елитната арт институция към Кметството на града с 80-годишна история, реализирала стотици стенописни и скулптурни творби в региона, с милионен годишен бюджет. Ментор на проф. Гочев е вторият човек в йерархията на SFAC г-жа Сюзан Понтиъс – директор на Програмата за публично изкуство и Колекцията от гражданско изкуство (Public Art Program and Civic Art Collection).

Известният наш стенописец веднага забелязва, че в града, прочут с расовото и етническото си разнообразие и с многобройни стенописи, посветени на населяващите го общности от целия свят, няма „български“ стенопис. Той решава да изпита на практика как действа американският механизъм за създаване на публично изкуство в градската среда, който изследва няколко месеца теоретично.

Като макар и временен, но все пак жител на Трежър айленд – Острова на съкровищата (изкуствен остров, построен през 1937 г. с цел там да се проведе Световното търговско изложение през 1939 г., който веднага след него е превърнат в американска военна база), Олег Гочев представя на местното ръководство проекта си за стенопис.

Проектът е приет с възторг и островните власти определят две големи бетонни стени от бивше игрище за скуош и разрешават да се реализира там посветеният на България стенопис.

С това разрешение Олег

цати“ („България/Bulgaria in the U.S.A.“) – 60 кв. м – е изпълнен на място и на 11.11. 2018 г. е тържествено открит. Присъстват местни жители, американски колеги стенописци и лично г-жа Сюзан Сервантес

инструментална музика и динамични хора, водени от г-жа Тания Костова – председател на „Антика-България“. Стенописът е осветен от местния български свещеник протоиерей Христо Цанков.

пис е посветен на България и българската общност в Сан Франциско, както и на всички българи, живеещи в САЩ. Фонът е националното знаме, върху което е изобразена творческа интерпретация на главния символ на България и паметник от Списъка на световното културно наследство на ЮНЕСКО – релефът Магарски конник. Оригиналният монумент е изсечен в скалите през 702–705 г. от хан Тервел (управлявал 701–721) в чест на баща му хан Аспарух (управлявал 668–700), основал Българската държава през 681 г. след знаменитата си победа при Онгъла през 680 г. над византийската армия, водена от император Константин IV. В по-общ план релефът показва овладяването на природните сили от човека за създаването на неговата собствена цивилизация. В композицията е включен белоглавият орел като символ на САЩ, който не фигурира в оригиналния релеф.

Стенописът е първи по рода си в САЩ, а може би и по света и е създаден по един мечтан начин – едната половина е изписана от българи, живеещи в Сан Франциско, и американци, свързани по някакъв начин или просто обичащи България. Общината на Острова на съкровищата разрешава площадките пред стенописа да се използват от българите от района на Санфранцисканския залив за техни събирания, събори и чествания. Те нямат до това събитие подобно място и този изключително позитивен жест прави нашите сънародници много щастливи.

Гочев минава успешно през двете нива на San Francisco Art Commission, тъй като след демилитаризирането си през 1997 г. островът е върнат на Сан Франциско и без разрешение на Комисията за визуални изкуства той не би могъл да работи по проекта си.

Всички материали, необходими за изпълнението на творбата, са осигурени от легендарната стенописна организация от прочутия латино квартал „Мишън“ – „Пресита айс мюрълисте“, съществуваща от 40 години и създава над 600 фасадни стенописа в Сан Франциско и района на залива.

Тъй като приближава краят на петмесечния престой на проф. Олег Гочев в САЩ, на помощ идва българската общност в лицето на единствената ѝ местна организация „Антика-България“. Само за три седмици след изключително усилен, деннонощен и сплотен труд на десетки българи и американци стенописът „България в Съединените американски

– директор и основател на „Пресита айс мюрълисте“, както и г-н Питър Съмървил – програмен директор на Острова на съкровищата.

Стенописът се намира много близо до мястото, известно с най-хубавата си панорамна гледка към града Сан Франциско, Голден гейт и Алкатраз. При откриването островът е украсен с националното и американското знаме, оцветен е от пъстробагрените народни носии на нашите съотечественици и е огласен от български фолклорни песни,

Идеята на стенописа е изписана на английски върху самия него: Този стено-

Гражданската асоциация Мексико България „Обичана земя“ (Asociación Civil México Bulgaria “Tierra Amada”) е създадена и регистрирана в Мексико сити на 21 февруари 2018 г. Посланикът ни се снима с учредителите, поканените журналисти го отразяват в столичния печат и телевизията, а също и в „За буквите – О писменехъ“ като една форма за културно взаимодействие както между двете ни страни, така и между българите в Мексико.

АС представя България във Ферията на приятелските култури (FICA) '2018 през м. май без никаква официална подкрепа (да не говорим за финансова) и успява. После – необясними претенции, пренебрежение, стъпки с различни административни български изисквания.

Но президентът ѝ Севдалина Иванова се оказа като кочичето – не се отказва заради обгърналия я студ и сняг... Заедно със Соня Димитрова устояват и действат.

Заявката им за участие в тазгодишната FICA обаче е отхвърлена и все още е под въпрос обявеното от посланика участие на България, макар че отказването е необяснимо и неоправдано.

„Здраве да е! Има и други форми“, казват си ентузиастите.

В един от културните центрове – Casa de cultura Jaime Sabines – периодично се организират различни събития. Асоциацията получи покана за двудневно изложение на 23 и 24 март. На тази на пръв поглед стандартна изложба-базар (ферия) участваха с щандове хора от различни страни, които излагат оригинални и интересни за мексиканците предмети от своята култура. Изброих ги към 40, включително гастрономическите. Обикновено – маса с подредените за продажба произведения – от сувенири, козметика и лекарствени настойки до дрехи и шапки.

Единствено за България обаче беше подготвен от името на Гражданската асо-

Протезната ръка

Светла Девкова,
нашият специален кореспондент в Мексико

циация „Мексико България Тиерра Амада“ дизайнерски издържан щанд с акцент върху Долината на розите с розовото масло и българската азбука, която грееше на чаши, тениски и шапки. Манекен с оригинална национална носия в ъгъла сякаш беше част от картината с розоберачките на стената. Различни занаятчийски сувенири и национални ястия показваха специфика, непозната тук. По-интересно ставаше от разказите на

В началото на април в един клас на **Френско-мексиканския лицей в Мексико сити** организират Ден на Европейския съюз с наслов „Кои сме ние?“, като всяко дете представя историята и забележителностите на една страна, облечено в националната ѝ носия. Чаровната Хулия (Julia Flores Descoux), чиято майка Софи е французйка, е избрана за посланик на България. Запитването в Посолството не дава резултат и семей-

Роберто Санчес, изработил щанда по дизайн на Севдалина Иванова – и двамата облечени в автентични български носии от главата до петите (буквално – от калпака, закичен с цвете, до цървулките).

По случайност до самия щанд беше зала на Културния център, в която в съботния ден мечаха уроци по славянски езици, включително български (оказа се дистанционно обучение). Разговарях с някои от курсистите – изсипаха ми всички научени фрази на български, естествено с акцент и грешки, но с ентузиазъм и настроение. И за тях беше интересно да видят и пипнат оригиналните експонати (например един огромен гървен пирогографиран съд за розово масло от XIX век).

Организаторът на ферията също беше много доволен от оригиналния щанд и каза, че очаква и при следващи подобни базари да го вижда.

ството се обръща за помощ към Соня Димитрова, при която преди време Хулия и брат ѝ Мартин са тренирали гимнастика. За една седмица

Севдалина Иванова ѝ уишва носия на лазарка от Трънско.

С помощта и на Интернет се съставя разказ за историята и културата на България. Семейството прави къпоолу (част от задачата е и го-

машно приготвено ястие), на масата се вижда и козунак, понеже приближава Великден. А Хулия е облепила една кутия с картинки от България и интересни факти – от курилската азбука до по-стари и съвременни писатели, сред които видях имената на Вазов и Радичков.

Разказът ѝ е впечатляващ, учителката ѝ дава много висока оценка и детето в благодарността си до Севдалина и Асоциацията пише: „Беше невероятно! България е велика страна“.

Казах ѝ, че когато семейството посети Франция, аз лично ще ги очаквам на гости и в България, която за тях вече не е чужда и непозната.

Гражданска асоциация Мексико България „Обичана земя“ („Tierra Amada“) е факт и тепърва ще разгръща идеите си, за да създава нови връзки и приятелства между нашите далечни пространствено, но близки по емоционалност на хората страни.

Запеските – дух и материя

Йорданка Евтимова

Запески се нарича везмото по ризата на женския разложки костюм. За тях ни разказва Бойка Асиова в своята книга „Запеските. Дух и материя“. Тя е автор на 14 книги и двайсетина публицитично-документални филми, продукции на БНТ в областта на борбите на македонските българи за национално освобождение. Опитен журналист и писател, чиито книги почиват на народопознанието.

Родена в Разлог, инженер химик по образование, журналист по професия, тя се впуска с плам и сърцатост да търси, изследва и опише запеските, да ги „изразява“ от сърцата и сандъците на разложките баби. Прави го с усърдие и любов, присъщи на човек, израснал сред народни песни, приказки и везмо, на човек, умеещ да плете и везе. Изворот на нейния стремеж да проучи, преоткрие и възстанови разложкото везмо води началото си от родната къща и майка ѝ (и моя баба) Йордана Костадинова Бонкова, познавачка на народното изкуство и изкусна майсторка на везмо, плетиво и тъкани. Същата къща, в която израснах и аз, и същата баба, чието име нося.

Година наред тета Бойка обикаля старите жени, които с радост отварят своите ракли и вадят ризи – някои съвсем запазени, а други похабени и износени; дори части, изрязани от ръкавите, само и само да се съхрани запеската, с очакване и надежда някой да я види и възпроизведе наново.

Всяка запеска задължително се състои от коренче, листа и цвете. Коренчето е маслено зелено, цветето е с червен контур и черен пълнеж, листата са със зелен контур и разноцветен пълнеж. Запеските винаги са чифт, като на втората запеска цветът на контура на цветето е обратен на пълнежа на първата. Основните цветове са червено и черно. Червеният символизира кръвта, любовта и живота, а черният е неговата противоположност. По малко се вплитат и други цветове – жълто, лилаво, светло- и тъмнокафяво, синьо, джлонджюлено (пембяно), а за повече красота – и сърма. Запеските се поставят по четири в долния край

на ръкава, който е обточен на една кука с червен и черен конец.

Отразявайки социалния статус, запеските са с различна големина според съответното място на жената в родовата йерархия. Кошуля с най-големите запески се гарява на свекърва, по-малките са запеските за млада невеста и по-скромни – за девойче. Някои майки мераклийки са везли запесчици и за новородените си момиченца, но кръщелниците задължително са носели ризи със запески. Според традицията момата е приготвяла в чеуза си и везана кошуля за своето погребение.

Използваните конци са вълнени, боядисвани с природни материали – листа от орех, коприва, люспи от червен лук, дървесни лишеи, кори от крайречна елша и други дървета, треви, корени и семена, мацкани, киснати, кипвани по изпитани рецепти, предавани

от самото положение на запеските. Когато са с гръб една към друга, „се сърдят“; поставени една срещу друга, „се ритат“, а могат и да „се гонят“.

В цялата страна шевиците се характеризират най-ве-

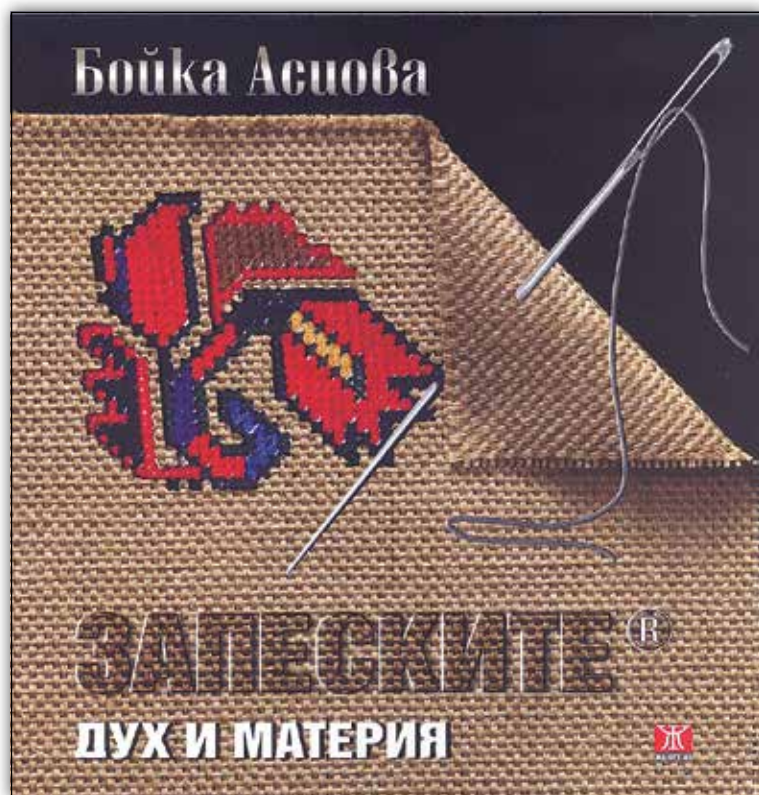
ви, разпространени по другите етнографски краища, художествено са изобразени оръдия на труда и други предмети от бита, извезани под формата на цвете. Такива са ковашките клещи, плъочите (волски подкови), кръстачка-

са пътували по страната за изложби и фестивали. През 1974 г. печелят златен медал от IV Републикански фестивал на художествената самодейност и същата година „заминават“ за Франция на Международен фолклорен фестивал, където заедно с други везма от всички фолклорни области на България представят пред света художествения гений на народа ни. През 1981 г. запеските „пристигат“ за изложба и в родния Разлог, след която авторката обявява, че ще ги дари на градския музей, където и днес посетителите могат да им се любуват.

Можем да бъдем само благодарни за работата върху запеските, последвалите изложби, направения филм, който запечатва разказите на жените, различните публикации – всичко това възбужда и преоткрива запеските като майчино наследство, останало дълги години забравено и подценено в сандъците на разложките жени.

Малки и скромни, запеските са далеч от пищността и разточителството, но са изключително нежни и изразителни, носят точно определени послания и символи на това, което заобикаля и вълнува разложката жена. Тя изразява любовта към мъжа, като изобразява сечивата от характерните за Разложко мъжки занятия – грънчар, налбант, овчар, коларо-железар, дърводелец. Простите предмети на делничния труд превръща в украса за своята риза – волска подкова, порти, кръклизу, ръкатка.

Запески – какво означава общото име на везмото на женската риза от разложкия народен костюм? Година наред авторката пита и разпитва, разсъждава, изследва откъде идва то. Изписвано, записвано, изпипвано, изпявано, случайно ли са само по ръкавите? Какъв смисъл е вишила изконната създателка, именувайки ги точно така? Самата Бойка Асиова споделя в книгата си, че и до днес се пита и чуди за произхода на името. Но каквото и да означава, едно е сигурно: запеските са още едно потвърждение, че предците ни са оставили писмо, чийто космически смисъл тепърва ще разчитаме.

от поколение на поколение във всеки род.

Везе се от опаката страна на платното, за да стане везмото по-гладко откъм лицевата. Контурите се изпълняват с бод „кръстат“, а пълнежът – с „полегат с водещ конец“ или „полегат без водещ конец“. Запеската се вписва във въображаем кръг и нищо не бива да излиза извън него. Всяка запеска носи послание, което е видимо не само от символа, извезан в сърцето на цветето, но и

та на колелото на чекръка, която е първообраз на запеската „рудане“. В Разлог рудане е думата за чекрък. Ножиците, с които се стриже вълната на овцете – кръклизу, ръкатката, в която жътварките носят яденето на нивата, върбовата кошничка, пълна с цветни кълба прежда на тъкачката, портата като символ на дома – всички те са докарани до формата на цвете. Всяка запеска носи името на предмета, както се нарича той в местния говор.

До днес Бойка Асиова е открила 29 запески, публикувани в книгата ѝ. За две от тях не е открила първообраз, а ги е изработила по имената им, научени от стари жени, като

че със стилизации на цветя, плодове, животни. Любопитното в разложкото везмо е, че освен обичайните моти-

е спазвала проучената от нея логика на запеската.

Всички 29 запески, извезани от нея в уголемен размер,

Завръщане към корените

Добринка Костова – Етнографско-археологически музей, Елхово

Танц пред кръстника по време на сватба в с. Славейково, 30 – 40-те години на XX век. Архив на ЕАМЕ

Сватбените обичаи и обреди са неделими и основна част от богатата народна духовна култура на населението от Елховския край – долината по долното течение на река Тунджа, между планините Странджа и Сакар. Тя е едно от най-емоционалните събития в човешкия живот и е очаквана с особен трепет и вълнение. Традиционната елховска сватба в края на XIX и началото на XX век продължава една седмица, а подготовката за нея – няколко месеца.

Сватбените обреди започват обикновено в петък. Калесници (близки на момъка) обикалят домовете на роднини и съседи и ги канят на сватба в неделя с украсена със здравец и червен конец бълвица с вино. В дома на момъка се прави сватбено знаме – „оруглица“ – и под звуците на песните на зълвите се забива под стряхата на къщата. След това започва обредното месене на хляб, наречен засев или меденик. Брашното се пресява през три сита, като зълвите пеят песента „Засяле сме дор три сита“. В

се извършва обредното бръснене на младоженеца.

В неделя рано сутринта в момковия дом пристига гайдарджията, качва се нависоко и засвирва, за да събере сватбарите. Закичени със сватбени обредни китки, те повеждат годеника към къщата на кума, за да го доведат на сватбата. Кумът излиза, посреща ги и ги гощава, след което сватбеното шествие тръгва към дома на булката. Зълвите (шаферките) играят пред сватбарите ръченица и пеят: „Куме, кротко пристъпвай, куме, войска въз-

рите за здраве и бекет. Те обикалят три пъти трапезата и сядат.

В края на XIX век булките са прибулвани с три була – черно, червено и зелено, в началото на XX век – с червено було, а след Първата световна война под влияние на европейската мода – с бяло було от тютюн. Докато кумата прибулва булката, зълвите пеят: „Лельо, кумо трандафило, хубаво ма прибулвайте“.

При извеждането на булката гайдариците свирят, а зълвите пеят песни за прощаване, като „Ела се вие, превива,

теглена от биволи. Пред колата играят момичета и момци и пеят: „Девер булка водеше поковани мостове“.

След венчаването в църквата всички се отправят към дома на младоженците, където в двора ги посреща и захранва с хляб и мед свекървата. Пред прага на къщата се извършват редица обредни действия, свързани предимно с приобщаването на булката към новия ѝ дом и семейство, както и с бъдещите дейности на младата невеста и домакиня.

Сватбеното тържество продължава и през следващите два-три дни, но вече с участието на по-малко хора. В понеделник булката се отвежда обредно за вода до чешмата или кладенеца. Във вторник почиства новия си дом. В сряда булката, заедно със свекървата и други жени, с хляб, ястия и вино отиват у кумата за сваляне на булото. Кумата с точилка в ръка го повдига два пъти, а на третия го сменя и го мита върху трендафилов храст или овощно дръвче, за да е здрава и плодородна невестата.

Така хората отвеки са изразявали надеждите и пожеланията си към младото семейство за здраве и родovitост.

Сватба в с. Добрич, 1940 г. Архив на ЕАМЕ

петък сватбите отиват в дома на момата да уговорят гаровете за сватбарите и да видят чеуза на булката, наречен на простора в двора или вътре в къщата.

В събота момковите зълви (или шаферки) пукат пуканки и приготвят сватбените китки за сватбарите и кумовата елха. Под звуците на гайда и моминската песен „Ой, деверко, злат гайтанко“

пират“. Заложникът (доверен приятел или близък роднина на младоженеца) тръгва бързо към момата, изпреварвайки процесията, за да ѝ занесе обувки, ябълка, глава лук, малко просо, жито и сребърна булчинска игла за глава, сложени в специална „заложническа“ торба.

Булката, гледайки в огледало, хвърля надясно ябълката, наляво – лука, и пръска просото и житото върху сватба-

Сватба в с. Маломирово, 1940 г. Архив на ЕАМЕ

мома се с рода прощава“. При излизане от дома на булката младоженците прекриват три пъти желязна верига – символ на здравината и единството в семейството. Булката, кумата и зълвите се качват на араба кола, украсена със сватбени жегли,

Тази статия е по проект „Съвременни подходи за дифузия на информация, знания и хипотези – иновативен модел за мотивация на постдокторанти, докторанти, млади учени и студенти“, който се реализира със съдействието на ФНИ при МОН.

Сватба в с. Стройно, 1919 г. Архив на ЕАМЕ

КОЛОНКА НА ГЛАВНИЯ РЕДАКТОР

Игва **24 май!** Денят, в който по традиция говорим за славянските братя просветители и ги славим заедно с техните достойни наследници.

Един ден седях на пейка пред Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ и се загледах в две жени, които бяха разпростирали върху няколко масички книги. Подредени почти тематично, те пораждаха спомена за миналото, което не беше лишено от качествени и интересни издания. Кориците се редуваха цветово, шрифтовете бяха различни, имената на авторите свързваха с вълнението, с което са направени за времето си, защото техните заглавия се явяваха събирателни за целия им труд. Замислих се колко често се спираме, за да купим книга от такива места, от такива продавачи, които в никакъв случай не са рядкост... Тяхното присъствие на това знаково за българското развитие и духовност място, каквото е пространството между Националната библиотека и

Софийския университет, поражда много въпроси, включително и този „Къде днес е мястото на нашата култура?“.

Вниманието ми привлече момиче, което бъркаше нервно в джоба на дънките си, за да извади пари и да вземе една от тези книги, която вече стискаше здраво под мишница. Разплати се и почти тичешком се качи на автобуса. Започна да вали и жените побързаха да съберат книгите. Гледах как ги редяха на купчини и ги покриваха енергично с найлони. Изведнъж в ползрението ми попадна книгата на бележития Валери Петров, която носеше заглавието „От иглу до клонец“. Спомних си как изглеждаха първите няколко страници от книгата и предисторията на нейната поява сред читателите. В съзнанието ми изникнаха разказите за ръкописа на книгата и целия процес по отпечатването ѝ. Бях слушала репортаж с участието на Валери Петров, в който авторът разказа как е предал за набор и печат ръкописа си. Печатарят погрешно разчет и набрал заглавието „От иглу до клонец“, въпреки че авторът имал съвсем друго предвид – „От игла до клонец“. Независимо от всичко, книгата била отпечатана с грешното заглавие, което обаче придава особено значение на изданието – също като дефектната монета за нумизмата. То става доста по-популярно именно заради нехарактерното си заглавие. Вглеждах се в етикетата до книгата и видях, че цената ѝ е дъла лева. Стана ми тягостно, някак мъчно на душата. Разбрах колко много се е променил светът и как бавно и безславно сме загубили връзката с книгата като културна ценност...

Тези мисли ме накараха да се завърна в едно позабравено време и да си дам сметка, че книгите, които са формирали десетилетия наред българската култура, днес струват нищожни пари. За разлика от поколенията преди 30-40 години, ние можем да купим всичко, което пожелаем, при това легално, а не „под тезгяха“, но с една разлика – то вече е обезценено.

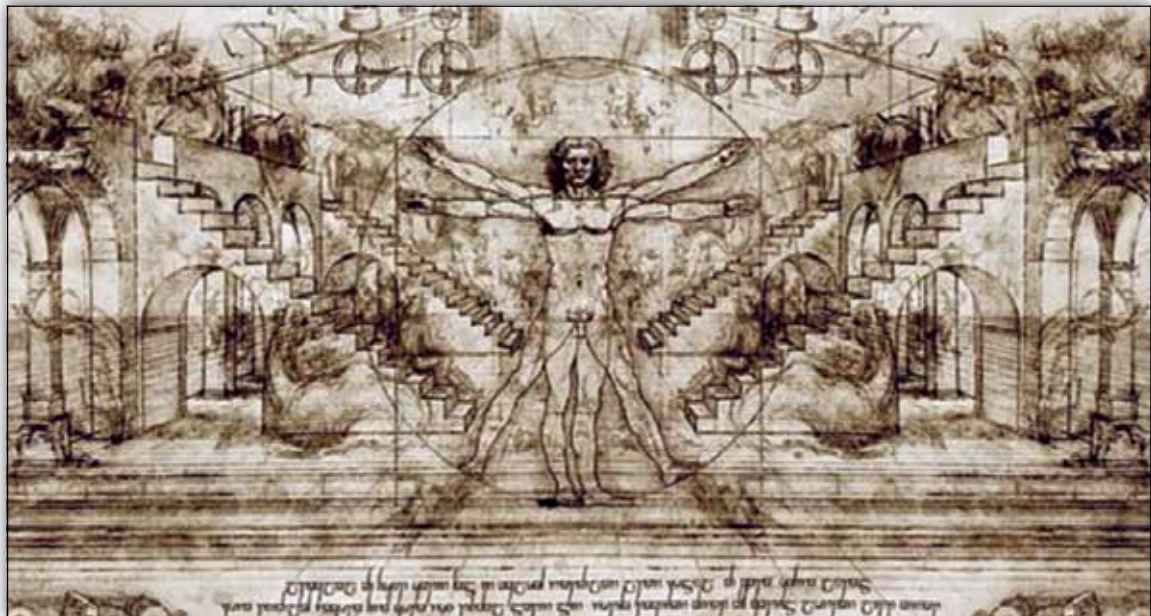
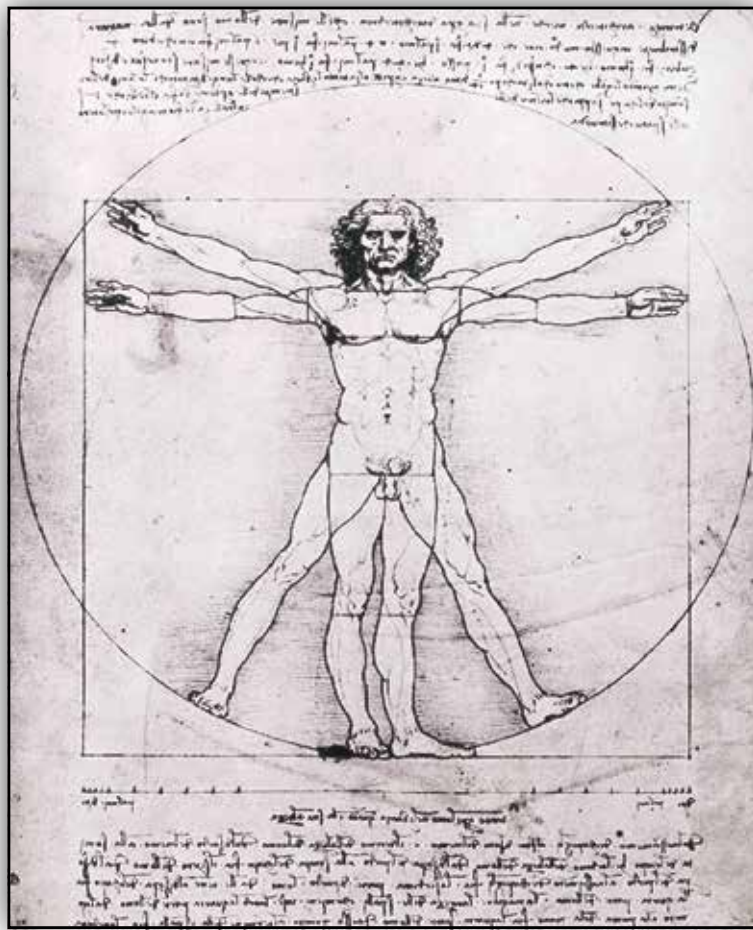
Жените натовариха всички книги на една количка и потеглиха към автобусната спирка. А у мен остана да горчи мисълта, че трудът на поколения българи днес се продава по улиците на София и за съжаление струва гребни пари...

Д-р Диана Стоянова

Изложба, посветена на Да Винчи в УниБИТ

На 15 май от 15 часа в Университета по библиотекознание и информационни технологии ще бъде представена изложба, посветена на 500-годишнината от смъртта на Леонардо да Винчи. Преподаватели, докторанти, студенти и гости ще имат възможност да се запознаят отблизо с безсмъртния гений, един от най-ярките представители на Ренесанса.

В изложбата са представени фрагменти от бележниците на твореца, демонстриращи разнопосочността и многообразието на неговия талант, включително ръкописи, написани на италиански език от дясно наляво (огледално – характерен начин на писане на художника). Много от скиците

на Да Винчи, посветени на анатомията, медицината, астрономията, машините, военното дело, ще демонстрират на посетителите страстта на художника, възпята във всяко негово творение. Забележителна е скицата „Витрувианският човек“ (1490 г.), която илюстрира представите за хармонични пропорции, проучени за пръв път от архитекта и военен инженер Витрувий от I век.

Изложбата ще продължи до 15 юни във фойето на Университета по библиотекознание и информационни технологии като част от инициативите на Академичната работилница на катедра „Култура, историческо наследство и туризъм“.

Графоманията днес

Мария Узунова, студент в УниБИТ

При справка в сайта на Института за български език става ясно, че графоманията е „болезнена страст към писателство у лица, лишени от писателска дарба“.

Графоманът пише, защото изпитва много често нужда от себеизразяване, защото го вълнуват обществените проблеми, всемирните и вечните въпроси за нравите, живота и смъртта, политическите събития, бъдещето и др. Благодарение на Гутен-

Социалните мрежи направиха писането прекалено достъпно и се скъси дистанцията между пишещия и четящия човек. Балансът между четенето и писането се наруши грастично. Затова един от начините за справяне с графоманията е да четем и слушаме повече, като, разбира се, се стремим да отсяваме същественото и стойностното.

Рядко сме свидетели на раждането на нови гениални

Книгата му “Love her Wild” беше публикувана през 2018 г.

3) Тайлър Нот Грегсън започва през 2012 г. своите „Машинописни серии“ – кратки стихотворения, които публикува в социалните мрежи почти всеки ден. В Инстаграм последователите му надхвърлят 330 хиляди. Става известен още с първата си книга “Chasers of the Light”, която е национален бестселър през 2014 г. Темите на поезията му са любов,

берг хората получават възможност да напечатат мислите си върху белия лист. Графоманът пише много и вярва, че всяка негова творба е гениална. Той не подлага създаденото от него на съмнение, съответно не приема критика или редакция. Исква да е харесван и известен сред читателите. Рядко печели от продукцията си, дори често се случва да заплати, за да я издадат.

Драскачеството има дълбоки и древни корени: ако човек се разрови, може да намери доста примери за псевдописатели. Не липсват и съвременни такива, които освен книжното пространство заемат място и в други медии – радио, телевизия, преса.

Друг медиен канал за изразяване на графоманите е интернет. В глобалната мрежа всеки пише каквото, колкото и както си поиска и може да добие популярност, без значение дали написаното има „добавена стойност“ за обществото. Съвсем естествено графоманията се изразжда в блогмания или дори влогмания, която пренася посланията от полето на написването в това на показването.

писатели като класическите, познати от историята на литературата. И е спорно с оглед на съвременните технологии и развитието на обществото дали трябва да критикуваме обема, съдържанието или начините на издаване на съвременен писател или поет. В следващите редове ще изброя няколко примера от позицията на настоящето.

1) Родената в Индия канадка Рупи Каур има зашеметяващите 1,6 млн. последователи в Инстаграм, а дебютната ѝ книга „Milk and Honey“ е продадена в над 1 млн. копия и стои повече от година в рубриката „Бестселъри“ на „Ню Йорк Таймс“. Рупи Каур сама прави илюстрациите към стиховете си и използва само малки букви, за да отгледя почит на майчиния си език.

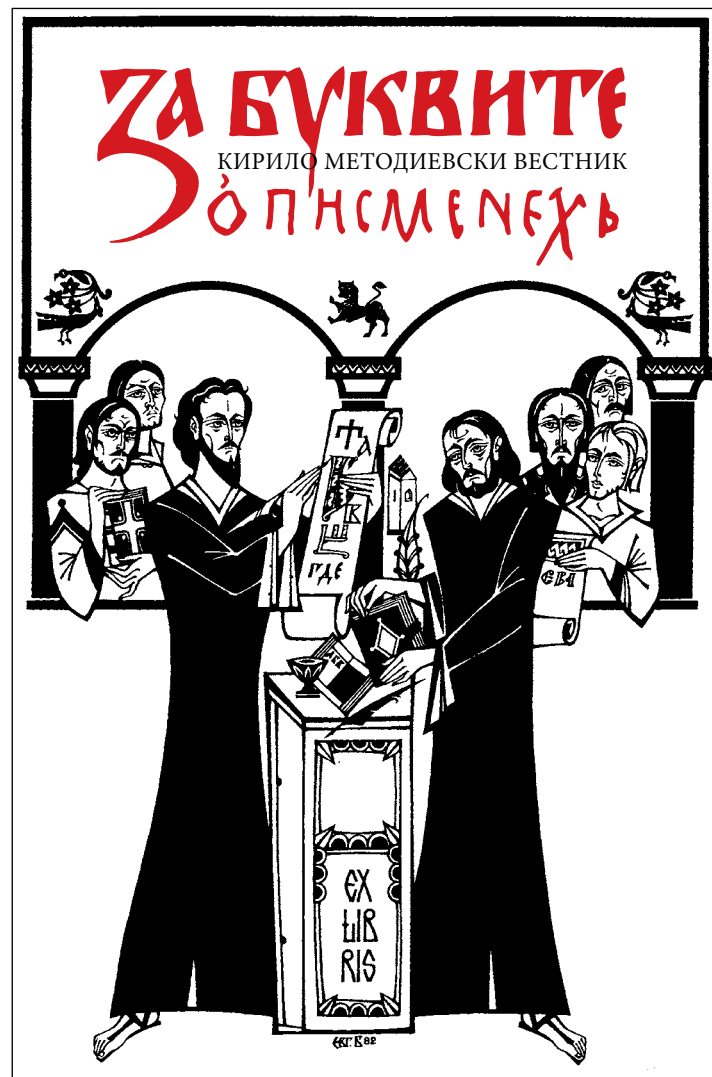
2) Атикус има над 454 хиляди последователи в Инстаграм. Той се появява винаги с маска на лицето не за да запази своята анонимност, а за да може да пише по начина, по който наистина се чувства. Това обяснение пред „Тийн Вог“ се превръща в негов стих, а думите му са често използвани за татуировки.

надежда, тъга и страст към пътешествия.

4) Други, които са публикували книги в личните си блогове, са: Салам Пакс, Елън Симонети, Джесика Кътлър, ScarpFace. Награда за най-добър блог на базата на книгата започва да се дава през 2005 г. Въпреки това успехът е неуловим онлайн, тъй като много от тези книги не се продават. Само блогърът Tucker Max стига до списъка „Бестселър“ на “The New York Times”.

5) 90-годишният Петър Стаменов е блогър от монтанското село Вирове, който повече от година и половина рецитира стихове пред огромна аудитория в глобалната мрежа. Youtube каналът на най-възрастния блогър у нас има стотици абонати, но онлайн рециталите му са гледани от хиляди. Произведенията на Христо Ботев, Иван Вазов и Никола Вапцаров са най-голямото му вдъхновение. Петър е добър пример за това, че ако не можем да бъдем достатъчно велики като предците ни, то поне можем да се постареем да ги помним.

Начинът, по който това ще стане, зависи само от времето, в което живеем.

Екслибрис Евгений Босацки

ISSN 1312-3785

Излиза от 1979 година

Бр. 58/май 2019 г.

Основател на изданието
ВЕСЕЛИН ЙОСИФОВ

С особени заслуги за списването
на вестник „За буквите – О писменехъ“
ИЛИЯ ПЕХЛИВАНОВ

Главен редактор
д-р ДИАНА СТОЯНОВА

Съредактор
д-р ХРИСТО ХРИСТОВ

Редактор и коректор
СВЕТА ДЕКОВА

Графично оформление, редактиране и илюстрации
АНТОАНЕТА СЪРНЕВСКА

МЕЖДУНАРОДЕН РЕДАКЦИОНЕН КОМИТЕТ

Съпоредаватели
Проф. СТОЯН ДЕНЧЕВ, проф. ИРЕНА ПЕТЕВА

ДЖУЗЕПЕ ДЕЛ' АГАТА, ВЛАДИМИР ВАВРЖИНЕК,
ВАСЯ ВЕЛИНОВА, РАДОСЛАВ ВЕЧЕРКА, МАРЧЕЛО ГАРДЗАНИТИ,
ДИМИТРИОС ГОНИС, ВАСИЛ ГЮЗЕЛЕВ, АКСИНИЯ ДЖУРОВА,
ИВАН ДОБРЕВ, НЕВЯНА ДОНЧЕВА-ПАНАЙОТОВА, АНТОН ДОНЧЕВ, НАДЕЖДА ДРАГОВА,
РУМЯНА ЗАТАНОВА, ДИМИТЪР ИВАНОВ, ИЛИЯ ИЛИЕВ, МАРИЯ ЙОВЧЕВА, ИГОР КАЛИГАНОВ,
КАЛИНА КАНЕВА, ДИМИТЪР КЕНАНОВ, РУМЯНА КОНЕВА, ЛЮБОМИР ЛЕВЧЕВ,
МЕРСИЯ МАКДЕРМОТ, РОЛАНД МАРТИ, ПРЕДРАГ МАТЕИЧ, ФЛОРИАН МЕСНЕР,
ХАЙНЦ МИКААС, АЛЕКСАНДЪР НАУМОВ, СВЕТАЛИНА НИКОЛОВА,
КОНСТАНТИНОС НИХОРИТИС, ДМИТРИЙ ПОЛИВЯННИЙ, ГЕОРГИ ПОПОВ,
ЦВЕТИ РАДЕВА, ЮРИЙ РОСТОВЦЕВ, ТАТЯНА СЛАВОВА,
МАРИНА СМОЛЯНИНОВА, ХРИСТО ТЕМЕЛСКИ, ФРАНСИС ТОМСЪН,
ГЕРГИНА ТОНЧЕВА, АННА-МАРИЯ ТОТОМАНОВА, ХРИСТО ТРЕНДАФИЛОВ,
АНАТОЛИЙ ТУРИЛОВ, ХИЛЕ ФАЙ, УИЛЯМ ФЕДЕР, КРИСТИАН ХАНИК, ПЕТЕР ШРАЙНЕР

Съдейници
Красимира Александрова, Ралица Йотова,
Ангела Димчева, Симона Душева

Университетска младежка академия за управление на знания
Компютърна лаборатория „Джон Атанасов“
Институт за информация и сигурност

ИЗДАТЕЛСТВО „ЗА БУКВИТЕ – О ПИСМЕНЕХЪ“
www.unibit.bg • www.zabukvite.org

Научен секретар
ЕВГЕНИЯ ВАСИЛЕВА

София, 1784, бул. „Цариградско шосе“ № 119
e-mail: info@zabukvite.org

Печатница
АСКОНИ - ИЗДАТ

PACEM IN TERRIS

„Вашата държава винаги се е отличавала като мост между Изтока и Запада, способна да благоприятства срещата между различни култури, етнически групи, цивилизации и религии, които тук от векове живеят мирно заедно. Развитието, също икономическото и гражданското, на България задължително преминава през признаването и оценяването на тази специфична характеристика. Нека тази земя, обградена от великата река Дунав и от бреговете на Черно море, станала плодородна от скромния труд на много поколения и отворена за културен и търговски обмен, интегрирана в Европейския съюз и със солидни връзки с Русия и Турция, да може да предложи на децата си бъдеще на надеждата.“

**Бог да благослови България,
да я запази мирна и гостоприемна
и да я направи просперираща и щастлива!**

*Папа Франциск
5 – 7 май 2019 г.
София, България*